

**Protecția drepturilor copiilor
lipsiți de îngrijire părintească
sau care sunt expuși riscului
de a fi separați de familiile lor**

STUDIU CALITATIV

PROTECȚIA DREPTURILOR COPIILOR LIPSIȚI DE ÎNGRIJIRE PĂRINTEASCĂ SAU CARE SUNT EXPUȘI RISCULUI DE A FI SEPARAȚI DE FAMILIILE LOR

Studiu calitativ

Această publicație este posibilă grație ajutorului generos al poporului american oferit prin intermediul Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID), în cadrul Proiectului „Asigurarea dreptului copilului la familie și protecția lui de violență, abuz, neglijare și exploatare” implementat de EveryChild în parteneriat cu Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministerul Educației.

Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar poziția USAID sau a Guvernului SUA.

CUPRINS

CONTRIBUȚII ȘI MULȚUMIRI	4
INTRODUCERE	5
PRINCIPALELE CONCLUZII	10
VALENȚELE FAMILIEI	14
Preocupările familiilor din Republica Moldova	17
ATITUDINI FAȚĂ DE FAMILIE ȘI COPII ÎN DIFICULTATE	19
Problemele familiilor aflate în dificultate	21
Rolul actorilor sociali în susținerea familiilor aflate în dificultate	22
ATITUDINI FAȚĂ DE INSTITUȚIONALIZARE	27
Pro și Contra instituționalizare	28
Alternativele instituționalizării	33
Efectele instituționalizării	38
Reforma instituțională	42
ATITUDINI FAȚĂ DE ABUZ, EXPLOATARE ȘI NEGLIJARE	44
Cauzele abuzului	45
Cum sunt rezolvate cazurile de abuz!?	46
Soluții	48
Competențele necesare specialiștilor	49
VOCEA COPILULUI ȘI PARTICIPAREA LUI LA LUAREA DECIZIEI	50
Cum se pot face auziți copiii!?	51
SOLUȚII ȘI RECOMANDĂRI	52
Ce ar schimba specialiștii în sistemul de protecție!?	53
PREZENTAREA COMPANIEI IMAS-INC CHIȘINĂU	55

CONTRIBUȚII ȘI MULȚUMIRI

Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău ține să aducă mulțumiri pentru ajutorul colegial pe care profesioniștii din cadrul organizației EveryChild Moldova l-au oferit, dincolo de granițele strict instituționale, în special doamnei Stela Grigoraș, directorul acestei organizații și doamnei Daniela Mămăligă, coordonatorul acestui proiect din cadrul aceleiași organizații.

Mulțumim tuturor directorilor, vicedirectorilor și educatorilor instituțiilor pe care le-am vizitat pentru faptul că ne-au permis cu amabilitate accesul înăuntru, oferindu-ne toată informația necesară studiului. Dorim să-i menționăm pe Ion Negru, director Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale din Călărași; Maria Moraru, director Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu nevoi speciale și cu deficiențe hipoacuze din Hârboveți, Călărași; Elena Mustată, director Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale din Sculeni, Ungheni; Arcadie Pleșca, director Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească din Ungheni; Elena Ciobanu, director Centrul ftiziopneumologic de reabilitare pentru copii din Cornești, Ungheni; Sofia Neclea, director Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale din Socii Noi, Fălești și Vasile Arpentin, director Gimnaziul internat pentru copii rămași fără îngrijire părintească din Fălești.

Mulțumim, de asemenea, tuturor celor care au participat la acest studiu, fie oferindu-ne informații în interviuri de profunzime, fie permițându-ne accesul în cadrul instituțiilor. Între aceștia dorim să-i menționăm pe Mihai Șlehtițchi, ministrul Educației; Anatol Dani, consultant la Direcția Învățământ preșcolar, primar și secundar general; Nina Costiuc, primarul comunei Budești; Valentin Sîtnic, primarul comunei Stăuceni; Vadim Pistrinciuc, viceministru, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei; Petru Macovei, directorul executiv al Asociației Presei Independente; Natalia Dabija, jurnalist „Ziarul de Gardă”; Părintele Nicolae de la Biserica „Sfânta Treime”; Liliana Rotaru, managerul ONG-ului „Copil Comunitate Familie Moldova”; Stela Vasluian, managerul ONG-ului „Amici dei Bambini”; Natalia Neagu, șef-adjunct Direcția Dezvoltare Socială Cancelaria de Stat; Tamara Plămădeală, Avocat Parlamentar pentru Protecția Drepturilor Copilului; Tamara Pisarenco, directorul Centrului de plasament „Vatra”; Alina Radu, directorul publicației „Ziarul de Gardă”.

Mulțumim, totodată, pentru colaborare specialiștilor în protecția drepturilor copilului din Chișinău, Călărași și Ungheni – Olga Zaharia, Vasile Gilcă, Irina Turețchi, Angela Straticiuc, Larisa Bubnova, care ne-au înlesnit contactul cu îngrijitorii din serviciile alternative. Și nu în ultimul rând, dorim să aducem mulțumiri șefului Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copilului, doamnei Svetlana Chifa și doamnei Angela Ganea, specialist la Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului.

INTRODUCERE

Contextul studiului

Conform prevederilor *Liniilor Directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor*, stipulate și în *Convenția cu privire la drepturile copilului*, sistemul de protecție a copilului aflat în dificultate trebuie să-și îndrepte eforturile în mod prioritar spre „a permite copilului să rămână sau să se întoarcă în îngrijirea părinților lui sau, atunci când este cazul, a altor membri apropiați ai familiei” (Art. II (A) 3).

Rolul statului, precum și al societății civile în acest sens, este unul extrem de important, deoarece „În cazul în care propria familie a copilului nu este în măsură, chiar și cu sprijin adecvat, să-i ofere îngrijirea necesară, abandonând și respingând copilul, statul este responsabil pentru protejarea drepturilor copilului și asigurarea îngrijirii alternative adecvate, cu sau prin intermediul autorităților locale competente și organizațiilor societății civile autorizate în mod corespunzător.” (Art. II (A) 5).

În Republica Moldova, drepturile copilului la protecție și la un mediu familial sunt consemnate în Codul Familiei, Legea privind asistența socială și în alte regulamente, norme și standarde ce susțin dezvoltarea organizațiilor prestatoare de servicii sociale sau care promovează calitatea serviciilor.

Conform *Raportului de Evaluare a Reformei Sistemului de Îngrijire a Copilului*¹, elaborat de Oxford Policy Management (OPM) și EveryChild, cu sprijinul UNICEF Moldova, protecția familiei și a copilului s-a desfășurat pe parcursul ultimilor ani conform Strategiei Naționale privind Protecția Copilului și Familiei și Planului de Acțiuni pentru perioada 2003-2008.

În anul 2006, în Republica Moldova a fost lansată oficial reforma sistemului de îngrijire a copilului. Obiectivele reformei au inclus crearea unei rețele de asistenți sociali comunitari, dezvoltarea serviciilor de sprijin familial și de plasament familial alternativ, precum și reorganizarea instituțiilor de îngrijire rezidențială a copilului. Tot în anul 2006, a fost pilotat un sistem de prevenire a instituționalizării, care avea drept scop asigurarea faptului că, copiii sunt plasați în instituții rezidențiale numai atunci când pentru aceștia nu mai există alte soluții. În prezent, acest sistem este extins la nivel național.

Descrierea studiului

EveryChild Moldova s-a adresat Institutului de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău pentru desfășurarea unui studiu cu genericul “Protecția drepturilor copiilor lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a fi separați de familiile lor” în cadrul proiectului “Asigurarea dreptului copilului la familie și protecția lui de violență, abuz, neglijare și exploatare” implementat de EveryChild Moldova cu suportul financiar al USAID.

Studiul s-a axat pe câteva direcții:

- Analiza atitudinilor și percepțiilor publicului general privind situația familiei și copilului aflat în dificultate, separarea copilului de familie prin instituționalizare și serviciile alternative. Am urmărit identificarea opiniilor și a atitudinilor față de copiii și familiile în dificultate, față de separarea copiilor de familie și instituționalizarea lor, față de abuz, neglijare și exploatare. Am organizat în acest scop o serie de focus grupuri cu public general și specialiști în domeniul protecției copilului în Chișinău, Călărași, Cahul, Ungheni și Bălți.
- Analiza atitudinilor și percepțiilor specialiștilor în domeniu și a formatorilor de opinie privind situația familiei și copilului aflat în dificultate, separarea copilului de familie prin instituționalizare și serviciile alternative. Am realizat un șir de interviuri în profunzime cu lideri de opinie și factori de decizie pentru a de-

¹ Evaluarea sistemului de îngrijire a copilului în Moldova și asistență tehnică acordată Guvernului Republicii Moldova pentru găzduirea consultării sub-regionale cu privire la reforma sistemului de îngrijire a copilului în țările incluse în politica europeană de vecinătate, Oxford Policy Management și EveryChild, 2009

termina atitudinea lor față de familii și copii aflați în dificultate, precum și viziunile asupra soluțiilor care sunt oferite la fiecare nivel.

- Situația la moment în instituțiile rezidențiale versus serviciile alternative de creștere a copilului în alte familii decât cele biologice (asistența parentală profesionistă (APP), casa de tip familie, tutela etc.) Am întreprins vizite de studiu în școlile auxiliare de tip internat și în gimnaziile internat din raioanele Călărași, Ungheni și Fălești. Tot la această etapă au fost realizate studii de caz în serviciile alternative: casele de tip familie, APP și tutela în Chișinău, Călărași, Ungheni și Cahul. Atât pe parcursul vizitelor de studiu, cât și pe parcursul studiilor de caz am observat relațiile dintre copii și adulți, comportamentele copiilor, condițiile de creștere și educație.

Pe parcursul întregii cercetări am urmărit determinarea atitudinilor și percepțiilor opiniei publice față de separarea copiilor de familie și instituționalizarea lor, necesitatea dezvoltării la nivel comunitar a formelor de îngrijire alternativă care ar asigura dezvoltarea armonioasă și completă a copilului, inclusiv a serviciilor care ar preveni separarea, abuzul și neglijarea.

Obiectivele studiului

- Investigarea situației familiei și copilului aflat în dificultate din Republica Moldova.
- Identificarea factorilor care determină separarea și instituționalizarea copilului. Percepții asupra modalităților de soluționare/depășire a problemelor cu care se confruntă familiile.
- Descrierea atitudinilor și comportamentelor oamenilor față de abandon și instituționalizare a copiilor.
- Perceperea nivelului de conștientizare a efectelor dăunătoare a instituției rezidențiale asupra copilului.
- Situația la moment în instituțiile rezidențiale, descrierea mediului oferit de acestea, inclusiv din punct de vedere psiho-emoțional.
- Descrierea atitudinilor și comportamentelor oamenilor față de creșterea copilului în alte familii decât cele biologice (APP, casa de tip familie, tutela etc.)
- Perceperea publicului larg privind serviciile care ar putea preveni separarea copiilor de familie și serviciilor care ar facilita reunirea familiilor și reintegrarea copiilor.
- Perceperea nivelului de conștientizare a rolului statului, comunității și familiei în creșterea copilului. Serviciile de alternativă oferite în sistem.
- Descrierea atitudinilor și comportamentelor oamenilor față de abuz, exploatare, neglijare: incidența, mediile în care are loc abuzul sau care favorizează abuzul (familie, instituție rezidențială, serviciu social), dificultăți în identificare, raportare modalități de soluționare etc.
- Perceperea atitudinii familiei, specialiștilor, prestatorilor de servicii față de abuz și neglijare.
- Determinarea atitudinii față de opinia copilului și participarea lui la luarea deciziei.

Procedurile

Prima etapă - Au fost efectuate șapte sesiuni de focus grup, la care au participat între 6 și 8 persoane.

Participanții au fost selectați conform criteriilor:

- Educație: cel puțin medie;
- Limba vorbită: română/moldovenească sau rusă;;
- Gen: femei și bărbați în proporții egale;
- Localitatea: Chișinău, Călărași, Cahul, Ungheni, Bălți;
- Alte caracteristici: pentru grupurile de specialiști – angajați în domeniul protecției drepturilor copiilor, asistenți sociali, cadre didactice, medici, inspectori pentru minori.

Nr.	Nr. Participanți	Categoria	Localitatea
FG 1	7	Specialiști	Chișinău
FG 2	8	Public general	Chișinău
FG 3	8	Public general	Călărași
FG 4	8	Specialiști	Călărași
FG 5	8	Specialiști	Cahul
FG 6	8	Specialiști	Ungheni
FG 7	6	Specialiști	Bălți

Discuția de grup s-a bazat pe un ghid de moderare elaborat în baza obiectivelor studiului. Participanților la focus grupuri le-a fost asigurată o atmosferă liberă și deschisă, astfel încât fiecare a avut ocazia să-și exprime ideile și opiniile. Durata focus grupurilor a fost între 90 și 120 de minute.

A doua etapă – Au fost realizate 12 interviuri în profunzime cu lideri de opinie (jurnaliști, preoți, reprezentanți ai societății civile – ONG-uri, experți), reprezentanți ai ministerelor de profil și reprezentanți ai administrației locale.

Categoria	Nr. Participanți	Localitatea
Jurnaliști	2	Chișinău
Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	1	Chișinău
Ministerul Educației	1	Chișinău
APL (primari)	2	Chișinău (suburbii)
Preoți	1	Chișinău
ONG (Amici dei Bambini, CCF)	2	Chișinău
Reprezentanți ai administrației centrale (alții decât reprezentanții ministerelor)	2	Chișinău
Centrul de plasament „Vatra”	1	Chișinău
Total	12	

Interviurile în profunzime s-au bazat pe un ghid de interviu elaborat în baza obiectivelor studiului. Durata interviurilor a fost între 30-40 de minute.

A treia etapă – Au fost întreprinse 8 vizite de studiu în instituțiile rezidențiale - școli auxiliare de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale și gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească.

Nr.	Instituția	Localitatea
1	Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale din Călărași	Călărași
2	Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu nevoi speciale și cu deficiențe hipoacuze din Hârboveți	Călărași
3	Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale din Sculeni	Ungheni
4	Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească din Ungheni	Ungheni
5	Centrul ftziopneumologic de reabilitare pentru copii „Cornești”	Ungheni
6	Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale din Socii Noi	Fălești
7	Gimnaziul internat pentru copii orfani sau ramași fără îngrijire părintească din Fălești	Fălești
8	Complexul de servicii Sociale „Împreună”	Cahul

În cadrul acestor vizite de studiu am realizat 14 interviuri în profunzime cu personalul instituțiilor (managerii instituției și persoanele în contact cu copiii), precum și convorbiri cu copiii din aceste instituții. Am observat mediul de viață al copiilor, spațiile în care învață, se joacă, își petrec timpul liber etc. De asemenea, am acordat o atenție deosebită relațiilor dintre copii și educatori / alți angajați ai instituției. Vizitele au durat între 120-180 de minute.

La această etapă am realizat, totodată, 10 studii de caz a copiilor aflați în servicii alternative – APP, tutelă, case de tip familie.

Nr.	Forma de protecție	Nr. de copii la momentul vizitei	Vârstele copiilor	Localitatea
1	Casa de tip familie	5 copii	5-14 ani	Chișinău
2	APP	1 copil	10 ani	Chișinău (suburbie)
3	Tutela	1 copil	6 ani	Chișinău
4	Tutela	2 copii	9-11 ani	Chișinău (suburbie)
5	Casa de tip familie	3 copii	10-13 ani	Călărași
6	APP	1 copil	12 ani	Călărași
7	Tutela	1 copil	16 ani	Călărași
8	Casa de tip familie	6 copii	7-13 ani	Ungheni
9	APP	4 copii	8-13 ani	Ungheni
10	Tutela	1 copil	10 ani	Ungheni

Studiile de caz au constat în: vizite, discuții cu familia/ îngrijitorii, observații asupra mediului fizic și psihonoțional, convorbiri cu copiii. La fel ca și în instituțiile rezidențiale, am observat mediul de viață al copiilor și relațiile dintre copii și alți membri ai familiei / îngrijitori. Vizitele au durat între 120-180 de minute.

Dificultăți și limite

Pe parcursul întregului studiu, echipa IMAS nu a întâmpinat dificultăți care să influențeze calitatea rezultatelor și a concluziilor, nici la etapa de culegere a datelor, nici în analiza lor.

Ținem să accentuăm că datele studiului sunt de natură calitativă și deci nu sunt reprezentative pentru întreaga populație. Rezultatele și concluziile reprezintă opiniile doar a participanților la studiu, acestea pot fi interpretate în termeni de tendințe și nicidecum nu pot fi extrapolate la nivelul tuturor specialiștilor din Republica Moldova, a populației în general.

PRINCIPALELE CONCLUZII

Familiele și copiii aflați în dificultate

Concepția dominantă în ceea ce privește familia este una tradițională – o familie este relația între doi parteneri de viață, oficializată și consacrată de Biserică. Totuși, mulți participanți au discutat despre „mutația” familiei și chiar au pus sub semnul întrebării familia ca instituție socială.

Există o oarecare doză de scepticism, mai ales din partea specialiștilor (pedagogi, inspectori pentru minori, asistenți sociali), în ceea ce privește viitorul familiei. Problemele cu care se confruntă familiile în prezent pot duce la următoarele consecințe: lipsa de autoritate a părinților în fața copiilor, incapacitatea părinților de a transmite copiilor valori/modele de viață, creșterea numărului de copii delincvenți, a copiilor inadaptați și a celor cu moralitate scăzută, exodul copiilor din țară împreună cu părinții lor, descreșterea natalității și îmbătrânirea populației.

Vorbind despre familiile aflate în dificultate, trebuie menționat faptul că acest fenomen apare și se dezvoltă într-un climat social de cele mai multe ori negativ. Odată ce familia pierde încrederea în viitor, apare comportamentul de delăsare, neimplicare – „lenea socială” caracteristică atât familiei, cât și comunității în care se află aceasta.

Printre cele mai importante cauze ale problemelor cu care se confruntă familiile putem identifica două categorii: pe de o parte, cauzele de natură funcțională – sărăcia și migrația, iar pe de altă parte, cauzele de natură axiologică – mentalitate și atitudine față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii, creșterea copiilor etc.

Potrivit specialiștilor, copiii în dificultate sunt cei cărora li se încalcă vreunul dintre drepturile lor. Într-o familie aflată în dificultate și copilul se află într-o situație dificilă, fiind de cele mai multe ori lipsit de grija și educația adecvată.

Analiza problemelor cu care se confruntă familiile din Republica Moldova a permis reliefaarea câtorva dimensiuni ale conceptului de „familie în dificultate”. În funcție de durata, gravitatea și comportamentul familiilor aflate în dificultate, putem distinge: dificultatea reală, dificultatea cronică și pseudo-dificultatea. Pentru multe familii, odată asumat rolul de „familie în dificultate”, mai ales sub influența etichetării respective („dificilă”, „ne-educogenă”, „vulnerabilă”), această stare de lucruri se transformă din una pasageră/temporară, într-una de lungă durată și permanentă. Unele familii devin dependente de serviciile sociale, iar cu timpul „dificultatea cronică” prin care trec poate deveni o „pseudo-dificultate”.

Însăși familia este considerată responsabilă pentru dificultățile cu care se confruntă. Comunitatea, la fel ca și mediul de afaceri, apare, de cele mai multe ori, indiferentă față de problemele familiilor în dificultate. Oamenii obișnuiți afirmă că ei rareori se implică în problemele altor familii, mai ales dacă acestea sunt vecine ori familii din comunitate, altele decât rudele lor apropiate. Chiar dacă în familie există violență, sărăcie, abuz și neglijare față de copii – ceilalți preferă să nu semnaleze autorităților situațiile pe care le cunosc, fie din frică, fie din lipsa de încredere în instituțiile statului, fie din convingeri personale.

Deși majoritatea participanților consideră că instituțiile statului și administrația locală au un rol important în protecția familiei și a copiilor aflați în dificultate, unii specialiști afirmă că protecția copiilor și a familiilor nu este o prioritate pentru stat. Doar cei direct implicați în protecția drepturilor copilului observă eforturile statului în această direcție, ceilalți specialiști – medici, pedagogi, asistenți sociali, precum și publicul general – observă mai degrabă lipsa unei politici coerente și funcționale ale statului în acest domeniu.

Rolul ONG-urilor este văzut mai degrabă ca fiind unul de sprijin pentru serviciile sociale.

Majoritatea participanților consideră că instituțiile de învățământ trebuie să-și exercite funcția educativă în relație cu întreaga familie, mai ales dacă aceasta se află în dificultate. În acest sens este necesară îmbunătățirea relației dintre școală, familie și comunitate. Unii specialiști, dar și publicul general, au reproșat școlii lipsa de implicare în problemele copiilor din familii dificile. De asemenea, publicul general a insistat asupra necesității de modernizare a școlii, mai cu seamă, în mediul rural.

Biserica este un alt actor important, care în opinia multor participanți se implică insuficient în protecția copiilor și a familiilor aflate în dificultate. Deși considerată un actor foarte important, Biserica este văzută mai degrabă absentă, mai ales în rolul său de liant social în comunitate. La fel ca și din partea școlii, specialiștii așteaptă din partea Bisericii o mai mare implicare în educația/îndrumarea familiilor și a copiilor din grupul de risc.

Ajutorul material în opinia participanților este o soluție temporară pentru familiile aflate în dificultate. Serviciile sociale trebuie să se îndrepte mai degrabă spre fortificarea capacităților familiilor pentru soluționarea situațiilor dificile.

Copiii aflați în situații dificile nu vor să discute, deseori, despre problemele cu care se confruntă familia lor. În cadrul vizitelor în instituțiile rezidențiale și serviciile alternative, mulți copii aveau emoții atunci când vorbeau despre familiile lor – tremur, voce răgușită, sucirea degetelor.

Instituționalizarea copiilor

Majoritatea participanților consideră că instituționalizarea are un impact negativ asupra copiilor. Analiza părerilor despre copiii care cresc în instituții rezidențiale se rezumă la: copiii își așteaptă mereu părinții – nu zâmbesc, nu au deprinderile de viață necesare, nu pot dărui iubire și riscă să-și abandoneze, la rândul lor, copiii pentru că au fost lipsiți de dragostea părinților și au fost abandonați. Copiii din familii sunt văzuți ca fiind mai adaptați și mai pregătiți pentru viață.

Atitudinea societății față de copiii din internate este una negativă, consideră majoritatea participanților. Publicul general, precum și liderii de opinie, susțin că acei copiii care cresc în internate sunt stigmatizați de societate și etichetați ca fiind „altfel” decât ceilalți copii. De cele mai multe ori, aceștia sunt asociați cu: viitori infractori, persoane inadapte vieții din societate, copii care au „genetica nu prea bună” (aluzie la părinții alcoolici, narcomani etc.)

Cu toate acestea, dacă ar fi să aleagă între a lăsa copilul într-o familie care nu-i poate asigura grija și educația necesară și a-l plasa într-o instituție rezidențială, mulți oameni obișnuiți și chiar unii specialiști (pedagogi, medici pediatri, asistenți sociali) ar prefera plasarea copilului în școala de tip internat.

Unii dintre specialiștii direct implicați în lucrul cu copiii aflați în dificultate (asistenți sociali, specialiști în protecția copilului) sunt convinși că instituțiile rezidențiale trebuie să fie reformate și salutată dezvoltarea serviciilor alternative în Republica Moldova. Majoritatea specialiștilor (pedagogi, psihologi, medici pediatri) cunosc despre existența acestor servicii, însă ele sunt mai puțin cunoscute de către publicul larg și liderii de opinie.

Mai mulți specialiști și directori ai instituțiilor rezidențiale afirmă că în școlile internat și cele auxiliare majoritatea copiilor sunt din familii vulnerabile și sunt copii nedoriți. Ei nu sunt doriți acasă, în familiile lor, în comunitate, în școala din comunitate.

Instituționalizarea are un șir de efecte nu doar asupra copiilor și a familiilor, ci și asupra comunității. Plasarea copilului în instituțiile rezidențiale reprezintă o soluție „convenabilă” pentru mulți dintre actorii sociali – „nu este copilul – nu este problema!”. Familia nu mai trebuie să-i poarte de grijă, administrația locală nu caută soluții pentru familie, comunitatea nu mai este deranjată de prezența copilului pe străzi ori de cerșitul lui la poarta bisericii, iar școala are cu un copil dificil mai puțin.

În opinia directorilor de instituții rezidențiale, cel mai important lucru pe care îl pot face aceste instituții este că ele oferă copilului: educație și instruire, supraveghere, orientare profesională, cazare, alimentare și îmbrăcăminte. Majoritatea directorilor și a educatorilor au adăugat că cea mai mare necesitate a copiilor este totuși grija și dragostea părintească. Mulți dintre directorii instituțiilor rezidențiale recunosc că nicio instituție nu poate compensa această lipsă.

Condițiile de trai ale copiilor în instituțiile rezidențiale pot fi descrise prin următoarele elemente: program fix, lipsa spațiilor personale și personalizate, atenția insuficientă pe care o poate acorda un educator fiecărui copil în parte. În consecință, în cele mai dese cazuri, copiii învață de la o vârstă mică să-și rezolve problemele

emoționale singuri, nu reușesc să-și formeze toate deprinderile de viață, mai ales cele de gestionare a banilor, nu au modele de roluri parentale, nu sunt educați pentru viața de familie.

Și liderii de opinie consideră că efectele aflării copilului în instituții rezidențiale sunt mai degrabă negative: copiii nu au dezvoltate deprinderile de viață: gestionarea banilor, organizarea timpului, activități casnice etc.; absolvenții școlilor internat de multe ori nu sunt capabili să se integreze în societate; devenind adulți, unii dintre ei nu pot să întemeieze o familie din cauza dificultății de a manifesta atașament, responsabilitate, dragoste.

Majoritatea directorilor de instituții rezidențiale vorbesc despre necesitatea reorganizării școlilor internat și, chiar dacă nu sunt în totalitate de acord cu modalitatea de desfășurare a acesteia, mulți se conformează reformei. Unii afirmă că sunt nevoiți să-și reformeze instituțiile din cauza că acestea nu sunt „văzute cu ochi buni” de Europa.

Printre temerile directorilor de instituții putem menționa: grija pentru angajații instituției – riscul de a rămâne în șomaj, lipsa unui număr suficient de servicii alternative și supravegherea lor, incertitudini venite din partea administrației locale (tergiversări privind deciziile de reorganizare).

În general, opinia directorilor de instituții față de reintegrarea copiilor în familii sau plasarea lor în servicii alternative se construiește în jurul unor temeri și al unor opinii negative față de aceste forme de protecție. Declarativ, directorii de instituții nu sunt împotriva acestor alternative, însă, indirect, mulți dintre aceștia manifestă o rezistență destul de mare față de reforma instituțională.

Identificarea opiniei copiilor față de aflarea lor în instituție a fost problematică din cauza prezenței directorilor de instituții pe parcursul convorbirii. Răspunzând la întrebări, copiii de multe ori se uitau în direcția directorului/educatorului, căutând aprobare/dezaprobară din partea acestuia. Chiar și în aceste condiții am putut identifica o atitudine rezervată față de instituție. Copiii mai mari, din clasele terminale, au menționat că în instituție au puțină libertate și sunt nevoiți să se supună unui regim strict. Copiii mai mici, din clasele primare, sunt atașați de familie, unii dintre ei au fabulat referitor la vizitele lor în familie, plecarea acasă.

Abuz, neglijare și exploatare

De cele mai multe ori, abuzul a fost descris de participanții la studiu în termeni de violență fizică și neglijare emoțională. Abuzul fizic și cel psihologic au fost menționate cel mai des. Atitudinea față de copiii abuzați este mai degrabă una de compătimire. În timp ce părinții care își abuzează copiii trezesc respingere și ostilitate în rândul majorității participanților la studiu.

Mulți specialiști au constatat indiferența societății față de abuzul copiilor. Foarte rar se întâmplă ca din comunitate să vină semnale privind cazurile de abuz. Sunt însă situații în care persoanele care cunosc astfel de cazuri nu știu la ce instituție să apeleze. Un motiv de inacțiune a comunității față de cazurile de abuz este și neîncrederea în instituțiile statului, multe persoane consideră că reclamația pe care o vor face nu va rezolva situația.

Vocea copilului

Atât specialiștii, cât și publicul general consideră că vocea copilului este importantă în momentul luării deciziei privind viitorul său. Ea trebuie ascultată, însă nu neapărat respectată, deoarece în unele cazuri dorințele copilului sunt în disonanță cu ceea ce este bine pentru el. Mai ales juriștii și specialiștii în protecția drepturilor copilului au menționat că din punct de vedere legal vocea copilului contează în procesele judiciare începând cu vârsta de 10 ani.

Impunerea opiniei adultului și nerespectarea, neascultarea vocii copilului este unul dintre aspectele des întâlnite în instituțiile rezidențiale. Unii directori ai acestor instituții recunosc că este imposibil să fie ascultate și luate în considerare toate doleanțele copiilor. De exemplu, în cazul realizării visului copiilor de a îmbrățișa o profesie de jurist, medic etc., compromisul între dorințe și posibilități se reduce la o proiectare limitată a viitorului copilului, el fiind „întors cu picioarele pe pământ” de către directori sau educatori. Copiii sunt orientați de personalul din instituțiile rezidențiale să devină mai degrabă lăcătuși, mecanici, bucătari. Uneori,

aceștia sunt încurajați după absolvirea școlii să se întoarcă la familiile lor în mediul rural, fiind convinși că anume acolo le va fi cel mai bine și se vor putea adapta mai ușor, limitând astfel șansele copiilor la o un viitor mai bun. Există, totuși, unele soluții pentru a auzi vocea copilului: proceduri care să implice discuțiile cu copiii, căutarea unui compromis între cerințe și posibilități, educarea toleranței.

Soluții și perspective

Deși publicul general consideră că legile și măsurile punitive aplicate familiilor care nu-și exercită funcțiile trebuie să fie mai drastice (față de părinții care își abandonează copiii, părinții abuzivi ori neglijenți etc.), mulți specialiști au remarcat faptul că, la nivel legislativ și conceptual, sistemul de protecție a copilului și familiei din Republica Moldova este bine format. Ceea ce lipsește sunt mecanismele și funcționalitatea, o mai bună conlucrare a instituțiilor implicare în procesul de protecție a copilului.

Deseori, reprezentanți ai administrației centrale, cei care fie elaborează politicile de protecție a copiilor, fie monitorizează aplicarea acestora, nu au un contact strâns cu terenul și de multe ori aceștia nu sunt la curent cu ceea ce se întâmplă în realitate în instituții, familii, comunitate. În acest sens, pentru buna executare a funcțiilor și a sarcinilor este recomandată o mai bună documentare și efectuare a vizitelor de lucru a acestor funcționari în teritoriu.

Majoritatea specialiștilor consideră că prevenirea este cea mai bună soluție în rezolvarea problemelor cu care se confruntă familiile și copiii aflați în dificultate. Aceștia afirmă, însă, că în prezent o mare parte din munca lor este îndreptată spre rezolvarea consecințelor și intervenția în situații deja consumate.

Nivelul de expertiză și pregătirea cadrelor, atât la nivel central, cât și la nivel local, trebuie să fie îmbunătățită. În acest sens, curriculumul învățământului superior și al celui continuu pentru specialiștii care vor lucra cu familiile și copii aflați în dificultate trebuie să fie revizuită și perfecționată – aceasta trebuie să răspundă necesităților, să fie orientată spre dezvoltarea de competențe profesionale, să fie adaptată condițiilor din teren.

Angajarea specialiștilor în sistemul de protecție al copilului, atât la nivel local cât și la nivel central, să se facă exclusiv în baza competențelor. Se impune o creștere a numărului de asistenți sociali și pedagogi sociali în teritoriu.

Extinderea serviciilor sociale pentru copii și familie și în mediul rural, mai ales pentru cei cu nevoi speciale și cei aflați în dificultate, este o necesitate: centre comunitare pentru minori, instruiri obligatorii pentru tinerii familiei, educarea valorilor spirituale în rândul copiilor, activități de prevenire a abandonului, servicii de asistență juridică și psihologică familiilor aflate în dificultate.

Sensibilizarea opiniei publice privind problemele familiilor și ale copiilor, informarea referitor la modalitățile de intervenție, educarea spiritului civic, a încrederii în instituții și propagarea unor modele de succes.

VALENȚELE FAMILIEI

„O cunoștință îmi spune:

- Știți, iată eu trăiesc de cinci ani în Italia. Acolo copiii nu-i dădăcesc. Îi cresc până la 18 ani și la revedere!

... eu am întrebat-o:

- Bine, dar tu ce i-ai dat fetei tale pâna la vârsta de 18 ani? Ce i-ai dat!?”

(Specialist protecția copilului, Cahul)

Concepția dominantă în ceea ce privește familia este una tradițională.

Famiiliile se confruntă cu un șir de probleme, între care cele materiale, dar și mutația la nivel de valori.

Ca instituție socială, familia este pusă sub semnul întrebării, iar viitorul familiei este incert. Schimbările care pot apărea sunt mai degrabă de natură negativă: incapacitatea părinților de a transmite valori și modele de viață, creșterea numărului de copii delincvenți, a copiilor inadaptați și a celor cu moralitate scăzută, exodul copiilor împreună cu părinții.

Efectele unor astfel de schimbări pot fi scăderea natalității, iar societatea din Republica Moldova poate deveni una „bătrână și bolnavă”.

Pentru majoritatea participanților, familia semnifică temelia unei societăți, „celula de bază” a unei țări. Unii au confirmat că starea familiilor reflectă situația din societate – într-o societate instabilă și vulnerabilă familia este la fel vulnerabilă. Deci, pentru a avea o societate sănătoasă este nevoie de familii sănătoase, afirmă unii participanți.

Familia este elementul cel mai mic al societății. Mai multe familii bune fac un sat, iar mai multe sate fac o țară. E o societate [F, 48 ani, Casnică, Călărași].

Consider că familia este o amprentă a societății. Cum este societatea, așa este și familia. Dacă noi suntem acum într-o situație de criză... (deci și familiile sunt în criză) [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Ce înseamnă pentru mine? Pentru mine familia asta e tot. Dacă e bine în familie... [...] tot climatul din familie se duce în societate. Așa dispoziție ai la serviciu, așa vii acasă și te gândești. Foarte mult depinde climatul din familie. Dacă este înțelegere și este pace, și este prosperitate... [F, 47 ani, Secretar Partidul Democrat, Călărași].

Familia este nodul principal al populației. Din mai multe familii se compune și populația republicii. Importantă este menținerea familiei [M, primar, suburbie Chișinău].

Unii dintre liderii de opinie consideră că în Republica Moldova foarte mulți cetățeni nu cunosc ce este o familie, nu prețuiesc valorile familiei. Din acest motiv, multe familii tinere întâmpină greutăți în menținerea căminului familial și în educarea copiilor.

...oamenii nu cunosc ce este familia, experiența pe care o au, vise pe care se bazează familia. Membrii societății noastre nu sunt pregătiți pentru a forma o familie, în deosebi, pentru a crește și educa, copiii, fiindcă nu au niște noțiuni elementare ce este familia și nu-și cunosc drepturile, ceea ce este foarte și foarte important, pentru că de aici și pornește totul [F, reprezentant ONG].

S-au schimbat valorile. Toată societatea și societatea civilă înainte de toate, toți cei care gândesc real și care meditează, ar trebui să vadă unde se duce și să strigăm la orice colț: Stop! [F, primar, suburbie Chișinău].

Dincolo de concepția familiei ca „celulă” a societății, atât specialiștii, cât și publicul general, au afirmat că pentru ei familia semnifică rostul vieții, un refugiu, un loc în care există căldură, dragoste, înțelegere și stabilitate. Pe lângă aceasta, familia semnifică responsabilitate și obligații.

Unii specialiști consideră că o familie sănătoasă trebuie să-și exercite toate funcțiile. Una dintre principalele funcții menționate este cea de liant social între generații, liant care permite transmiterea de valori și modele de la o generație la alta. Familiile incomplete și cele aflate în dificultate sunt considerate în general disfuncționale de către majoritatea participanților.

... am crescut în familia mea și am văzut bunicuța mea care ținea și ne unea pe toți, pe toți îi suna de sărbători. Asta văd și la mămica mea. Asta o fac și eu. Totuși depinde de tradițiile, de valorile din familie [Director Adjunct Educație, Școala primară, Ungheni].

Familia e acel loc în care pe tine mereu te vor înțelege și-ți vor ierta toate greșelile [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecția Copiilor, Ungheni].

Pentru fiecare persoană familia este un refugiu, este un loc unde ne întoarcem înapoi de unde nu ne-am duce și este locul cel mai bun [Asistent social, Fundația Regina Pacis, Chișinău].

[...] familia este probabil ceea ce-și dorește fiecare dintre noi. Mă refer la copii, maturi, părinții noștri, fiindcă fiecare dintre noi avem nevoie, în special copiii, de căldura familială, de dragoste, de un cămin unde să fie toți membrii familiei. Asta cred eu [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

După părerea mea, a avea o familie înseamnă că, copilul trebuie să fie și lângă mamă, și lângă tată [Director Adjunct, Liceu, Bălți].

În prezent, predomină concepția tradițională asupra familiei – relația între doi parteneri de viață oficializată și consfințită de Biserică. Pentru a întemeia o familie este nevoie de (în ordinea menționării lor): o locuință, un venit stabil (loc de muncă), dragoste. Alte elemente necesare sunt: încrederea în viitor, o educație adecvată, responsabilitate, stimă, un plan comun, buna înțelegere între parteneri, răbdare, sănătate, stabilitate politică.

Pentru a forma o familie este nevoie de ceva pe undeva material, pe undeva sufletesc. O familie sănătoasă este doar atunci când se găsesc unul pe altul din dragoste, dar asta e cam raritate [M, 44 ani, Mecanic auto, Chișinău].

În primul rând e o responsabilitate ... pornești pe un drum nu chiar așa de scurt [Inspector pentru Problemele Minorilor, Comisariatul de Poliție Ungheni].

Cel mai mult contează relațiile dintre cei doi care urmează să-și întemeieze o familie [Asistent social, Centrul de Plasament Temporar al Minorilor, mun. Chișinău].

Toți participanții au căzut de acord că există diferențe între familiile întemeiate recent și cele de odinioară. Mulți confirmă că familia, ca și instituție socială, suferă schimbări importante. Unii specialiști chiar pun sub semnul întrebării perpetuarea „familiei tradiționale”, a celei nucleare.

[...] a avea o familie, în primul rând este o siguranță și o continuitate. A avea o familie înseamnă a avea un loc constant, unde știi că poți să găsești rezolvarea la unele probleme. Familia din Moldova, ca instituție socială, este astăzi sub un semn foarte mare de întrebare [Medic de familie, CMF Bălți].

In societatea de unde noi venim familiile au trăit și au suferit și foame, dar n-au lăsat copiii și nu s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat în ultimii 15 ani. Asta ține de morală, inclusiv de educație. Acesta e și rezultatul urbanizării [F, primar, suburbie Chișinău].

Atunci familiile erau caracterizate prin:	Acum familiile se caracterizează prin:
<ul style="list-style-type: none"> - necesitatea înregistrării oficiale a căsătoriei, - divorțurile se înregistrau rar, pentru a nu fi stigmatizați, fie de colectivul de muncă, fie de membrii societății, - membrii familiei confruntau dificultățile împreună. 	<ul style="list-style-type: none"> - instabilitate (reflecție a situației din societate), - concubinajul este tot mai răspândit și acceptat, - relațiile sunt tot mai dificile, - eschivarea de responsabilități și căutarea unor soluții cât mai simple (destrămarea familiei), - crește numărul divorțurilor.

În concluzie familiile actuale sunt considerate tot mai instabile, superficiale și vulnerabile. Oamenii se decid cu greu să întemeieze o familie, iar odată întemeiată aceasta de multe ori se destramă. Relațiile dintre parteneri sunt mai dificile, există mai puțină toleranță și mai puține deprinderi de a conviețui și de a depăși dificultățile împreună; deși, unele deprinderi de trai în comun pot fi dezvoltate în timpul concubinajului. Coabitarea este o formă a familiei tot mai mult răspândită și acceptată. Aceasta începe să devină „o normalitate”.

Concubinajul este văzut ca un lucru negativ de către unii participanți, deopotrivă specialiști și public general. Unii oameni obișnuiți afirmă că aceasta este o perioadă „de probă” pentru viitoarea familie, alții sunt mai rezervați atunci când e vorba de numărul posibililor parteneri. Specialiștii dezaprobă concubinajul mai ales din cauza problemei copiilor care deseori sunt *victime* ale disensiunilor dintre concubini.

În trecut, familiile erau de multe ori menținute și datorită presiunii coercitive a mediului social (părinți, rude, colegi, vecini). Tradițiile, mai ales în mediul rural, jucau cândva un rol important în formarea familiei.

Din spusele bunicii mele, ei puteau să se lupte cu problemele din familie, ei puteau să le rezolve împreună, dar acum, dacă sunt probleme în familie, ei nu se luptă, ei pur și simplu pleacă [Asistent social, Secția Asistență Socială și Protecția Copilului, Cahul].

Înainte erau tradiții. Dacă te căsătoreai devreme - bravo. Altfel - o să te vorbească satul. Dar acum nu mai este. Tradiția s-a schimbat [M, 35 ani, Fermier, Călărași].

Acum este mai multă instabilitate în relațiile familiale. Asta e oglinda situației din societate. În orice caz, din exemplele pe care le cunosc, sunt rare familiile unde este într-adevăr stabilitate, dragoste, înțelegere. Din păcate, mulți refuză astăzi să-și întemeieze o familie, cred eu, din motive egoiste [...] se eschivează de a-și asuma o asemenea responsabilitate [M, 44 ani, Depozitar, Chișinău].

Eu cred că, comparativ cu perioada anterioară, cu perioada ex-sovietică, acum concubinajul este acceptat de societate și este văzut ca un lucru normal, instituția familiei a pierdut din valoare, mai ales în rândul tinerilor, dar și al persoanelor trecute de vârsta a doua [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Acum aș zice că familia e mai ușor de format, dar e mai greu de menținut. Nu e secret că mulți tineri se căsătoresc și pe urmă dau la divorț pentru că este o neînțelegere. Cred că neînțelegerea reiese din situația care este la moment: noi nu avem locuri de lucru [M, primar, suburbie Chișinău].

Există tot mai mult pragmatism în momentul deciziei de a întemeia o familie. Mulți participanți afirmă că, în condițiile unei instabilități sociale, decizia de a întemeia o familie se bazează în special pe motive materiale (loc de trai, bunuri, venituri) și mai puțin pe cele spirituale. Unii afirmă că familiile din trecut, chiar dacă se confruntau cu aceleași dificultăți și lipsuri, au avut curajul să le depășească.

N-ai terminat școala, n-ai apartament, n-ai un loc de lucru, mai rabdă, mai așteaptă. Acum tineretul astfel se uită. E foarte pragmatic și se gândește mai întâi să aibă ceva. „O să-mi cumpăr apartament, o să mă duc să lucrez...” [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Aici pur și simplu statul a plecat din zona aceasta de protecție a familiilor, a copilului și a lăsat familia, mai ales familia tânără. Studenții care înainte terminau instituția și știau garantat că își găsesc un loc de muncă și familia se forma mai devreme. Acum statul și-a spălat mâinile. Așa și este! [M, 44 ani, Geograf Muzeul de Arta, Chișinău].

PREOCUPĂRILE FAMILIILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Pornind de la dificultățile cu care se confruntă, în prezent, familiile din Republica Moldova, preocupările lor sunt orientate spre asigurarea unui trai decent și a condițiilor necesare pentru creșterea și educarea copiilor. Educația copiilor este importantă pentru mulți părinți, însă pentru unii dintre ei educația începe (și deseori se termină) prin asigurarea copilului cu tot ce are el nevoie (hrană, îmbrăcăminte, rechizite etc.)

Marea majoritate a participanților au afirmat că predomină preocupările (valorile) de ordin material, ceea ce a generat plecările masive ale populației la muncă peste hotarele țării. Părinții tind să agonisească bunuri materiale sub pretextul că o fac pentru copii. Cauza acestui fenomen este „inversarea valorilor” la generațiile tinere și dorința de a agonisi cât mai rapid.

Nimeni acum din tineret nici nu se gândește să îngrijească pământul. Toți vor să fie juriști, economiști, mari bancheri și bani repede făcuți. Dacă se investește 10 lei ei vor să aibă 100 de lei de odată. La 5 % nici nu se gândesc - 100 la 100. Din asta ar reieși că este o generație care nu prețuiește banul [F, primar, suburbie Chișinău].

Pun accentul pe locuințe. Un loc de muncă să aibă. Și sănătate [Pedagog, sat. Horodiște, Călărași].

Preocuparea familiilor este creșterea și educarea copiilor. Adică, copilul să-l dea la grădiniță, la școală și, respectiv, să-l asigure [Secretar Consiliul pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Ca să poți oferi copilului o educație adecvată, un tratament adecvat în caz de necesitate [F, 32 ani, Vînzătoare, Chișinău].

Să meargă îmbrăcat la școală ca toți ceilalți, să aibă mobil, dacă are nevoie de bani pentru școală să-i poți da [M, 44 ani, Mecanic auto, Chișinău].

Educația, clar că e bine dacă părintele i-o dă începând cu primii pași, dar când ajung la problemele cu finanțele, se încep plecările și distanțarea de copii [F, 40 ani, Casnică, Călărași].

Pentru unele familii plecarea unuia sau a ambilor părinți peste hotare a însemnat o redresare a situației materiale și asigurarea copilului cu tot ce este necesar. Însă, așa cum afirmă unii participanți, acești părinți rămân în continuare departe de copii, chiar dacă ei deja sunt suficient asigurați din punct de vedere material.

... noi, moldovenii, suntem o națiune aparte. Dacă alte națiuni pun în față alte valori, de exemplu niște valori spirituale, morale, noi punem materialul înainte de toate. Dar sunt foarte multe familii care nu au nevoie, nu mor de foame, că acei săraci nu se duc peste hotare, dar se duc acei care au ce mânca [...] Eu nu înțeleg de ce ar trebui o familie să aibă apartament și la Iași, două la Chișinău, având un singur copil? [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

Mulți participanți, mai ales specialiștii, sunt sceptici privind viitorul familiilor din Republica Moldova. Viitorul familiilor este văzut de mulți ca fiind unul mai degrabă negativ. Problemele țin în special de plecarea masivă a părinților peste hotare și incapacitatea de a oferi copiilor o educație adecvată.

Cei care sunt optimiști (publicul general), prevăd o îmbinare a tradițiilor moldovenești cu modelele europene.

Totuși, curentul majoritar de opinie, mai ales în rândul specialiștilor este că pe viitor:

- autoritatea părinților în fața copiilor va descrește,
- părinții nu vor fi capabili să ofere o educație adecvată copiilor – să transmită valorile, modelele de viață,

- copiii nu vor avea deprinderile de viață necesare – generație de consumatori în lipsa unei socializări adecvate,
- va crește numărul copiilor delincvenți, copiilor inadaptați și celor cu moralitate scăzută, copiilor crescuți fără îngrijire părintească,
- părinții plecați își vor lua tot mai des copiii în țara în care se află,
- populația Republica Moldova va fi una îmbătrânită, natalitatea va descrește – „vom ajunge o societate bolnavă și bătrână”.

Totul în viață trebuie să se compenseze. Dacă ei acum au plecat și au considerat că e mai bine să susțină familia din punct de vedere material, peste 10-15 ani totul se va „compensa”. El a câștigat bani, dar a pierdut mult mai mult. În accepțiunea mea, asta e o tragedie mare a societății noastre [Inspector pentru Problemele Minorilor, Comisariatul de Poliție, mun. Chișinău, sect. Centru].

Eu le văd fără viitor (familiile) [F, 48 ani, Casnică, Călărași].

Acum relația părinte-copil pierde din autoritate și asta este vizibil. Copilul vede în părinte doar un asigurător din punct de vedere material, în niciun caz pentru a-i impune niște limite, educație sau obligații. Educație la distanță nu există. Prin Internet nu se face educație [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

O să avem mai mulți copii orfani [Pedagog, sat. Horodiște, Călărași].

Ca un copil să preia un model de viață, trebuie să-l preia de la părinți și nu de la grupul din stradă și nici de la televizor. Or, eu în viitor văd foarte puțini părinți capabili să educe copii în limita valorilor tradiționale ale Republicii Moldova. Noi încercăm să preluăm ceea ce este în occident pentru ca persoanele să fie doar consumatori... Va fi mult mai slab dezvoltat altruismul, moralitatea [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

În ultimul timp, pe lângă toate bolile pe care le avem, a mai apărut o boală și, din păcate, cu fiecare zi, ea capătă proporții mai mari și mai mari: pe copiii noștri din Moldova îi scot părinții care au rămas, mama sau tata, familiile se destramă. Ei sunt scoși peste hotare, copii sănătoși care ar fi putut face multe pentru societate. Cu așa tempouri, dacă nu vom întreprinde nimic, noi vom rămâne într-o societate bolnavă cu copii bolnavi, cu pensionari [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecția Copiilor, Ungheni].

ATITUDINI FAȚĂ DE FAMILIE ȘI COPIII ÎN DIFICULTATE

„- Vadim, ia spune tu cu cine faci lecțiile?

- Singur...

- Bine. Dar ia arată ce-ai făcut.

- N-am făcut nimic. Mama m-a trimis să mă culc.

- Cum, tu ai venit de la lecții și te-ai dus și te-ai culcat!?

- Nu. Mama cu tata s-au îmbătat.

- Cum? Și mama?!

- Da.

- Dar tu ai surioară, frățior?

- Mama mai are un copil de un an, și unul de 11 luni - așa mi-a spus băiețelul”

(Pedagog, Călărași)

Cauzele dificultăților cu care se confruntă familiile în dificultate, problemele și efectele funcționează ca un cerc vicios. Familiile aflate într-o dificultate reală se confruntă cu probleme diferite față de cele aflate în dificultate cronică sau în pseudo-dificultate.

Copiii în dificultate sunt cei cărora li se încalcă vreunul dintre drepturile lor. Într-o familie aflată în dificultate copilul de asemenea se află în situație dificilă, este, de cele mai multe ori, lipsit de grija și educația adecvată.

Copiii aflați în situații dificile deseori nu doresc să discute despre problemele cu care se confruntă familia lor.

Analiza problemelor enunțate de către participanți, probleme cu care se confruntă familiile din Republica Moldova a permis reliefaarea câtorva dimensiuni ale conceptului de „familie în dificultate”. În funcție de durata, gravitatea și comportamentul familiilor aflate în dificultate putem distinge: dificultatea reală, dificultatea cronică și pseudo-dificultatea.

Dificultate reală

Dificultatea reală este, de regulă, temporară și se datorează unor evenimente neașteptate în familie, cum ar fi: decesul unuia sau al ambilor părinți, boală incurabilă, accidente, nașterea unui copil cu dizabilități, divorțul, pierderea locului de muncă ori a spațiului locativ etc. Copiii pot fi privați cel puțin temporar de grija și atenția părinților, aceștia fiind preocupați de propriile probleme.

În asemenea situații, în cele mai dese cazuri, familia are resursele necesare și voința de a depăși situația în care se află. Astfel de familii sunt receptive la ajutorul oferit de membrii comunității, cercul social ori serviciile specializate și nu abuzează de acest ajutor. Familia are nevoie de susținere, iar în lipsa unui sprijin adecvat dificultatea în care se află riscă să se transforme într-o dificultate cronică.

Avem familii în care se nasc copii cu dizabilități acestea chiar necesită susținere, pentru că este o tragedie... sunt chiar și familii cu posibilități materiale destul de bune, poate că ei nu au atât nevoie de ajutor material, cât de ajutor psihologic și poate de rețele, de centre unde să-i ducă pe copii pentru socializare [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Familiile incomplete tot intră în grupul de risc. Familiile în care părinții suferă de boli grave, psihice, tuberculoză, care din cauza stării sănătății nu pot să se ocupe de copii [Psiholog, Școala internat, Bălți].

Dificultate cronică

Dificultatea cronică este starea permanentă de dificultate în care se află familia de mai mult timp (ani de zile). În astfel de familii, problemele și dificultățile sunt transmise, deseori, de la o generație la alta. De exemplu, părinții delincvenți dau naștere unor copii care nimeresc și ei în acest grup de risc sau, așa cum au menționat unii lideri de opinie și unii directori de instituții rezidențiale, copiii care cresc în internate își dau, la rândul lor, propriii copii la fel în internate.

Dificultatea cronică apare din cauza unor probleme nerezolvate care în timp iau forma unui „bulgăre de zăpadă”. Problemele sunt asociate cu simptome precum: alcoolismul, narcomania, violența, abuzul. Copiii sunt privați constant de grija și atenția părinților, deseori sunt neglijați, abandonează școala, cerșesc etc.

Famiiliile aflate în situațiile de dificultate cronică se află, de regulă, la evidența serviciilor specializate și sunt cunoscute ca „familii dificile”, „familii ne-educogene” sau „familii vulnerabile”. Chiar dacă beneficiază de ajutoare și servicii specializate, acestea, de obicei, nu-i ajută să depășească situația dificilă în care se află. Odată asumat rolul de „familie în dificultate”, mai ales sub influența etichetării respective, aceasta poate să devină dependentă de serviciile sociale și să se transforme într-o familie „pseudo-dificilă”. Pentru multe familii aflate în dificultate, această stare de lucruri devine din una pasageră/temporară în una de lungă durată și permanentă, asumată ca atare.

Un copil în dificultate este acela care nu are un mediu adecvat de educație, fie că părinții fac abuz de alcool, sunt consumatori de droguri, fie copilul nu frecventează școala tot din vina părinților. Îmi vine greu să vorbesc așa, dar sunt copii ai străzii care umblă și cerșesc [F, 32 ani, Vînzătoare, Chișinău].

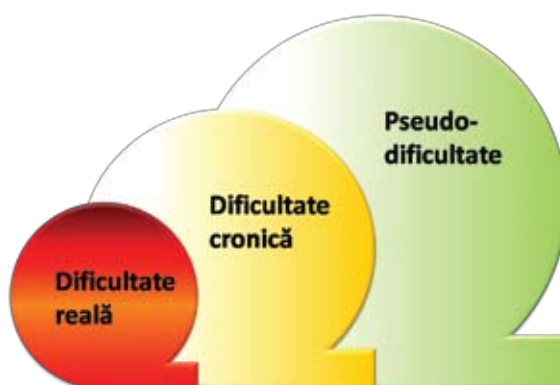
Famiiliile în dificultate sunt acelea care nu-și respectă obligațiunile, părinții nu sunt angajați în câmpul muncii, copilul nu frecventează școala. Dacă a abandonat școala, de acum copilul e în dificultate ...[Secretar Consiliul pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Pseudo-dificultate

Pseudo-dificultatea este caracteristică familiilor care au o falsă reprezentare despre situația în care se află. Familia se obișnuiește cu situația „dificilă” și nici nu face eforturi în a-și redresa situația. Aceste familii au o voință scăzută de a-și rezolva problemele, apare auto-victimizarea. De multe ori membrii familiei sunt apti de muncă, însă sub diverse motive refuză să lucreze.

Deseori familiile în situații de pseudo-dificultate pretind și așteaptă diverse ajutoare din partea instituțiilor de stat și a ONG-urilor de profil, chiar dacă nu există necesitatea reală a acestor ajutoare. Efortul și energia familiei este mai degrabă îndreptată spre căutarea și cererea ajutorului de orice tip, decât spre rezolvarea reală a situațiilor dificile. Aceste familii sunt „dependente” de sistemul de protecție socială.

Noi avem o categorie de familii care au o falsă reprezentare față de dificultate. Așa statul le-a educat, pentru că ei de fapt nu sunt în situații dificile. Ei vin din generație în generație - mama a stat la evidență, după care fiica iarăși a născut și ea stă la evidență și așteaptă [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Vorbind despre familiile în dificultate, trebuie să menționăm faptul că acest fenomen apare și se dezvoltă într-un climat social, de cele mai multe ori, negativ. Odată ce familia pierde încrederea în viitor, apare comportamentul de delăsare, neimplicare – „lenea socială” caracteristică atât familiei, cât și comunității în care se află aceasta.

Lumea e pasivă și descurajată de toate. Ei nu vor un viitor [F, 39 ani, Contabil-șef, Călărași].

Potrivit specialiștilor, copiii în dificultate sunt cei cărora li se încalcă vreunul dintre drepturi. Într-o familie aflată în dificultate și copilul se află în situație dificilă, fiind, de cele mai multe ori, lipsit de grija și educația adecvată.

Copilul în dificultate este acel copil la care este lezat un drept: dreptul la familie, dreptul la aceeași odihnă, dreptul la informație. [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași]

Încălcarea drepturilor. Orice drept [Asistent social, Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Elementul afectiv al atitudinii față de familiile și copiii aflați în dificultate este totdeauna unul de milă și compasiune. Unii participanți afirmă că situațiile dificile ale altor familii îi fac să fie mai buni cu familiile lor, alții sunt mai predispuși spre acte de caritate, spre a oferi ajutor.

Sentimente de jale, de compătimire. Îmi pun întrebarea cum aș putea să-i ajut [F, 32 ani, Vânzătoare, Chișinău].

Milă. Ai vrea să-i ajuți, dar nu poți [M, 35 ani, Consilier local, Călărași].

Mobilizează când vezi copiii în dificultate, mobilizează ca să faci un efort mai mult pentru copiii tăi [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

PROBLEMELE FAMILIILOR AFLATE ÎN DIFICULTATE

În afară de problemele de ordin material menționate de majoritatea participanților, familiile aflate în dificultate se confruntă și cu numeroase probleme de sănătate. Lucrătorii medicali confirmă că numărul cazurilor de retard mintal al copiilor este în creștere, dar și cel al bolilor psihice.

Lipsa unui spațiu locativ este o problemă pentru familiile atât din mediul rural, cât și din cel urban, dar mai ales pentru cei care se întorc din închisori și din școlile internat. Accesul la informații și servicii sociale este o problemă mai ales pentru familiile din zonele rurale.

Unii nu prea au responsabilitate și nu vor să muncească [Psiholog, Călărași].

Văd la beneficiarii mei foarte mult egoism, mai ales la femei. Ea se gândește la sine, dar nu se gândește la copil. Ea se gândește că „mie îmi trebuie”, dar nu că trebuie pentru copilul ei [Asistent social, Secția Asistență Socială și Protecția Copilului, Cahul].

Pentru că nu este o educație în privința conceperii unui copil. Pentru majoritatea a naște un copil este așa, la prima vedere, simplu. „Toată lumea are copii. Ce, eu nu o să-l pot crește?” Dar când se întâlnește cu greutățile... [M, 44 ani, Mecanic auto, Chișinău].

Ca rezultat, familiile în dificultate se confruntă și cu un șir de efecte precum: alcoolismul, violența, abuzul, abandonul copiilor și abandonul școlar.

Printre cele mai importante cauze ale problemelor enumerate putem identifica două categorii. Pe de o parte cauzele de natură funcțională – sărăcia și migrația, iar pe de altă cauzele de natură axiologică – mentalitate și atitudine față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii, creșterea copiilor etc.

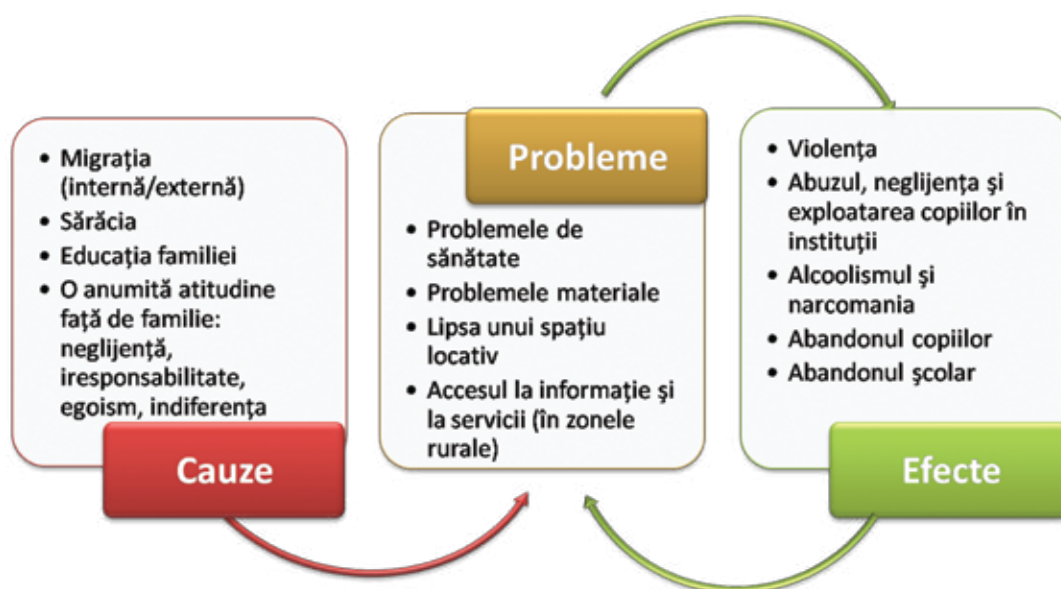
În opinia unuia dintre reprezentanții administrației centrale, necunoașterea drepturilor omului, ale familiei și ale copilului este o cauză a dificultăților în care se află familiile din Republica Moldova. Această lipsă de cunoștințe face familia vulnerabilă la situații dificile.

Părinții, la rândul lor, nu și-au educat copiii pentru ca să pună accent pe cunoașterea drepturilor omului. Respectiv în școală s-a acordat o atenție foarte puțină la capitolul acesta. De fapt, toate problemele care apar în societate reies din lipsa de cultură juridică a populației și lipsa de cunoștințe a drepturilor omului și a familiilor – ce este familia, ce înseamnă familia și a crește într-un mediu familial... [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Pe de altă parte, unii dintre liderii de opinie intervievați au constatat că, în cele mai dese cazuri, sărăcia și lipsa locurilor de muncă este mai degrabă o justificare pentru situațiile dificile în care se află familiile. Mai cu seamă familiile unde tatăl sau/și mama sunt ați de muncă, dar în loc să lucreze, fac abuz de alcool sau duc un mod de viață indecent. Respondenții consideră că de multe ori cauza este lenevia, lipsa de dorință de a depune un efort pentru a depăși situația.

De ce nu are casă, de ce nu are masă, de ce a ajuns la nivelul acesta? Atunci vezi: ori s-a apucat să bea, ori s-a apucat să se drogheze. Care a fost motivul? Ori că a avut o ruptură, a pierdut din sentimente, din destin sau din lenevie. Este mai ușor să te droghezi și atunci ai euforie, din prostie și s-a dus unde s-a dus [F, primar, suburbie Chișinău].

Sărăcia nu că este o scuză, este un paravan după care se ascunde familia [F, Centrul de plasament „Vatra”].

ROLUL ACTORILOR SOCIALI ÎN SUSȚINEREA FAMILIILOR AFLATE ÎN DIFICULTATE

Mulți dintre participanții din diferite grupuri și dintre liderii de opinie intervievați au menționat că responsabilitatea pentru copiii/familia aflată în dificultate o poartă însăși familia, părinții fiind primii responsabili pentru viața copiilor lor. Părinții sunt primul exemplu și model pentru copii, iar pentru felul cum își crește și educă acești copii, ar trebui să poarte întreaga responsabilitate – consideră unii participanți.

Totul se începe în familie și se termină tot în familie [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Responsabilitatea e pe ambii părinți [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecția Copiilor, Ungheni].

Familia singură e responsabilă. Iarăși ne întoarcem la educație. Obștea, țara trebuie să-și educe poporul. [...] Dacă ați ajuns la concluzia că vreți să aveți 2-3-5 copii, atunci gândiți-vă cum o să-i educați, cum o să-i întrețineți. Că de făcut nu-i așa greu, e mai greu de întreținut și de educat [M, primar, suburbie Chișinău].

Învățătorul e vinovat că al meu copil e rău, dar nu mă uit la mine că eu fumez către dânsul, că eu strig

în familie și mă bat, că eu beau către dânsul, că eu sunt lenos și dorm până amiază, nu fac curățenie. De unde să fie bun copilul?! [F, primar, suburbie Chișinău].

Totuși, familia se află într-o comunitate, care de asemenea joacă un rol important. Comunitatea apare însă, de cele mai multe ori, indiferentă față de problemele familiilor în dificultate. Oamenii obișnuiți afirmă că rareori se implică în problemele altor familii, mai ales dacă aceștia sunt vecine ori familii din comunitate, altele decât rudele lor apropiate. Specialiștii în protecția drepturilor copilului confirmă că implicarea comunității este la un nivel scăzut, în cele mai dese cazuri „vecinii nu văd și nu anunță”.

Eu nu mă implic. Nimeni nu se implică în familia mea. Eu nu mă implic în familia lor [Inspector pentru Problemele Minorilor, Comisariatul de Poliție, Cahul].

Este o nepăsare completă. Dacă e rudă foarte apropiată, frate, soră și acolo e o dificultate - se mai implică, dar în restul cazurilor - n-avem nimic și nu știu nimic [M, 44 ani, Mecanic auto, Chișinău].

Unii specialiști consideră că rolul comunității este nu doar cel de a semnaliza problemele din familii, ci și cel de a pune presiune pe instituțiile statului responsabile de protecția copilului.

Societatea trebuie să „pedaleze” Guvernul. Ce s-a făcut cu darea ceea de seamă? La anu iarăși să ceară și să întrebe... [M, 35 ani, Fermier, Călărași].

Deși majoritatea participanților consideră că instituțiile statului și administrația locală au un rol important în protecția familiei și a copiilor aflați în dificultate, unii specialiști afirmă că protecția copiilor și a familiilor nu este o prioritate pentru stat. Doar cei direct implicați în protecția drepturilor copilului observă eforturile statului în această direcție, ceilalți specialiști – medici, pedagogi, asistenți sociali, precum și publicul general – observă mai degrabă lipsa unei politici coerente și funcționale ale statului în acest domeniu.

Mulți specialiști remarcă o implicare activă a societății civile în protecția copiilor, însă consideră că organizațiile non-guvernamentale trebuie să ofere mai degrabă un sprijin și nicidecum nu pot înlocui sarcinile instituțiilor de stat.

Statul și familia. Organizațiile neguvernamentale pot doar să ajute și să susțină [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

ONG-urile nu trebuie să se implice, ele trebuie să fie un ajutor, un sprijin [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecția Copiilor, Ungheni].

Există mecanisme inventate demult și care funcționează parțial în țara noastră - prin asistență parentală la domiciliu, prin plasamente în diferite instituții rezidențiale sau mai puțin rezidențiale, prin ajutoare de tot felul. Există diferite forme. Ele funcționează cu o eficiență mai mare sau mai mică în țara noastră, dar există. Și pot fi inventate și alte modalități, important e să fie dorință din partea instituțiilor statului care special pentru asta au fost create [M, Jurnalist].

În opinia unuia dintre reprezentanții administrației centrale, o colaborare între instituțiile statului, ONG-uri, comunitate și instituții de învățământ ar fi cea mai funcțională soluție în cazul Republicii Moldova.

Există drepturi constituționale și niște obligațiuni ale statului prin care membrilor familiei trebuie să li se asigure un trai decent. De aici trebuie să pornim - este obligațiunea statului și aici trebuie să avem diferite programe, strategii, acțiuni în partea asta, să se resimtă că statul este preocupat de familie. Totodată ar trebui s-o facă în parteneriat cu ONG-urile, să nu facă dispersat. Trebuie un parteneriat durabil și flexibil să fie între stat și ONG-uri, societatea civilă, fiindcă poate să aducă rezultate mult mai eficiente și poate să aibă un impact mai mare decât ceea ce face fiecare în parte [F, Reprezentant al administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Specialiștii și unul dintre reprezentanții administrației centrale văd rolul statului în:

- elaborarea și implementarea politicilor și a programelor de protecție a familiilor și copiilor din Republica Moldova,
- elaborarea mecanismelor de funcționare a legilor (nu doar promulgarea legilor),

- administrarea și controlul asupra serviciilor de protecție socială (medicale, educaționale etc.), asigurarea conlucrării dintre serviciile existente,
- formarea și menținerea încrederii cetățenilor în instituțiile statului prin oferirea unor servicii eficiente și funcționale.

El (statul) e ca un coordonator al tuturor acestor servicii [Specialist, DÎTS, Bălți].

Programul este, dar lipsește tot mecanismul legislativ. Ideea e bună, vrem să facem, dar când ne apucăm de făcut, asta nu avem, asta nu ne place, asta nu știm de unde să luăm. Și n-am făcut nimic. [...] Aici e vorba de un complex de legi care ar permite să pună în mișcare toate mecanismele astea [F, 50 ani, Funcționar Public, Călărași].

Conform modificărilor din Codul Familiei, autoritatea tutelară în comunitate este primarul, în primul rând. Au adoptat legea, însă nu avem mecanisme. Niciun fel de instruire pentru primărie nu s-au făcut, nimic absolut. Chiar dacă primarul vrea să facă ceva, dacă are studii în alt domeniu, el aici nu va putea să facă nimic. Legea a fost adoptată doar pentru a se bifa. Multe acte legislative nu au fost aduse în concordanță cu legea dată, cu toate că e din 2009 [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecția Copiilor, Ungheni].

Ca să analizeze ei (funcționarii) trebuie să iasă în teren, să iasă la fața locului să vadă. Pe noi acolo sus nu ne vede nimeni și nu ne aude. Ne confruntăm cu toate problemele astea și ele aici rămân [Asistent Social, com. Sipoteni, Călărași].

Unul dintre experții naționali intervievați s-a arătat nemulțumit de lipsa unui mecanism prin care să fie pedepsiți părinții care încalcă drepturi ale copiilor. Din spusele acestuia, există mai multe proiecte de lege înaintate pentru adoptare cărora nu li se acordă atenție.

Noi am propus în noul Cod Contravențional să fie pedeapsă pentru încălcarea drepturilor copilului. Dar acum noi nu avem sancțiuni [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Publicul general vede rolul statului în aspecte mai degrabă pragmatice și punctuale:

- asigurarea cetățenilor cu locuri de muncă,
- crearea locurilor de joacă pentru copii, a centrelor/cluburilor de interese,
- protecția copiilor de vicii și dependențe – interzicerea vânzării de țigări în apropierea școlilor, amplasarea cazinourilor și a jocurilor electronice în afara orașului etc.

Ce responsabilitate, ce susținere din partea statului avem? Înainte erau multe terenuri de joc, locuri pentru sport. Acum pe orice loc unde se joacă copiii, chiar acei mici, au construit case de locuit. În loc de teren de sport, fotbal, volei, baschet, erau multe zone prin cartiere [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Statul trebuie să acorde un loc de muncă, o ocupație să aibă copii. [...] Faptul că se vând țigări chiar în ograda școlilor, tot e responsabilitatea statului [F, 32 ani, Vânzătoare, Chișinău].

Este problema cazinourilor, de câte ori se vorbea că o să fie un spațiu special pentru ele lângă oraș. Dar aparatele de joc sunt chiar lângă școli, lângă grădinițe [F, 39 ani, Contabil, Chișinău].

Ajutoarele materiale oferite de stat familiilor în dificultate sunt puse în discuție din cauza efectelor perverse pe care acestea le creează: dependența, nașterea unui număr mare de copii fără a le asigura educația necesară etc.

Specialiștii consideră că ajutorul material trebuie să fie unul punctual și nu continuu, să fortifice capacitățile familiei de a depăși dificultățile, adică să ofere familiei „undița, dar nu peștele”. În plus specialiștii menționează că uneori aceste ajutoare materiale sunt oferite celor „care nu merită”. Administrația publică locală este văzută de specialiști drept principalul actor capabil să verifice eficiența și necesitatea ajutoarelor materiale. Unul dintre experții naționali este de părerea însă că este imposibilă verificarea utilizării ajutoarelor materiale. În opinia lui, „parazitarea” unor familii este inevitabilă și „normală”, deoarece acest fenomen are loc și în alte state din Europa.

Specialiștii înșiși din serviciile sociale se consideră responsabili pentru protecția familiei și a copilului, însă

eforturile lor sunt deocamdată îndreptate spre *intervenția* asupra consecințelor și a situațiilor deja consumate. Din cauza resurselor limitate, foarte puțin din activitatea serviciilor sociale sunt îndreptate spre *prevenirea* problemelor și a dificultăților familiilor.

Sistemul de protecție a copilului deja a înregistrat progrese afirmă unii specialiști. Mai ales specialiștii din mun. Chișinău consideră că instituțiile statului trebuie doar să colaboreze mai bine pentru a fi mai eficiente.

Există deja sistemul de conlucrare. Au fost înaintate la poliție, la diferite ONG-uri. Sunt unele probleme care trebuie rezolvate, probleme ce țin de finanțare, dar deja sistemul este format, ai unde lucra măcar [Asistent social, Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Persoana care se ocupă cu copiii – fie medicul, fie profesorii – trebuie să știe că în cazul în care apare o problemă trebuie să o rezolve, să nu o lase pe altă dată [Medic Pediater, AMT Centru, mun. Chișinău].

Majoritatea participanților consideră că instituțiile de învățământ trebuie să-și exercite funcția educativă în relația cu întreaga familie, mai ales dacă aceasta se află în dificultate. În acest sens, este necesară îmbunătățirea relației dintre școală, familie și comunitate. Unii specialiști dar și publicul general au reproșat școlii lipsa de implicare în problemele copiilor din familii dificile. De asemenea, publicul general a insistat asupra necesității de modernizare a școlii, mai ales în mediul rural.

Profesorul trebuie să meargă în familie și să mențină relația cu familia, da, o mențin, cu acele bune familii, unde mama și tata „cotizează”. Cu astea ale noastre, vulnerabile, vine doar după ce are absențe foarte, foarte multe și spune „vă rog frumos, exmatriculați-l, că el pentru școala noastră este pozor!” Asta este atitudinea [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Din partea școlii spre părinți relația e mai puternică, dar din partea părinților spre școală - cam nu prea [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Fiind la locul nostru, fiecare să ne facem bine treaba. Eu încep de la diriginți. Dimineața, dacă copilul nu și-a făcut temele sau nu a venit, nu vă aruncați cu note proaste sau cu pedepse, sau cu cuvinte urâte. Întreabă-l cauza. Poate copilul nu a dormit noaptea, poate a fost o ceartă între părinți. Fiți cel de-al doilea părinte! [Director Adjunct Educație, Școala primară, Ungheni].

Biserica este un alt actor important, care în opinia multor participanți se implică insuficient în protecția copiilor și a familiilor aflate în dificultate. Deși considerată un actor foarte important, Biserica este văzută mai degrabă absentă, mai ales în rolul său de liant social în comunitate. La fel ca și din partea școlii, specialiștii așteaptă din partea Bisericii o mai mare implicare în educația/îndrumarea familiilor și a copiilor din grupul de risc.

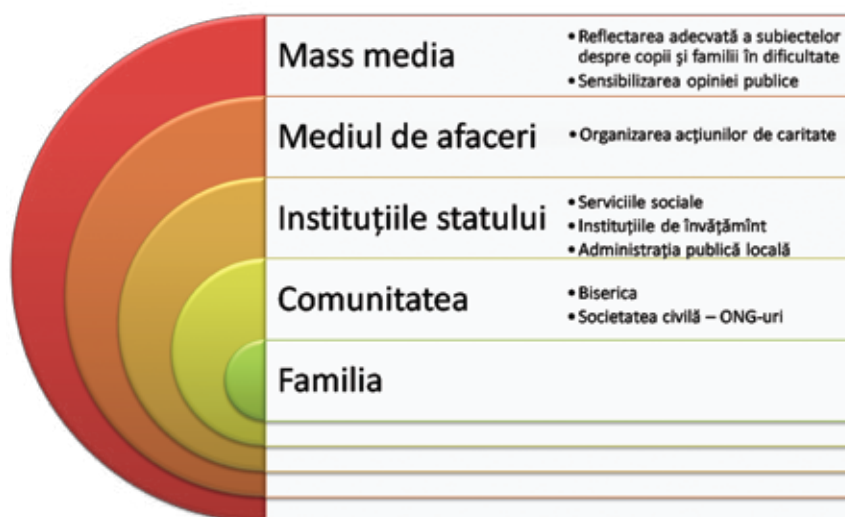
Doamna a atins o problemă care pe mine mă doare tare. Noi toți ne plângem că noi pierdem creștinismul. Îmi pare rău să spunem asta, dar preoțimea noastră așteaptă să i se plătească, ceea ce nu așteaptă confesiunile și sectele de diferită orientare [Director Adjunct, Liceu, Bălți].

Preotul intervievat la fel consideră că rolul Bisericii în protecția copiilor și familiilor aflate în dificultate este unul foarte important. Nivelul scăzut de implicare este cauzat de existența multor preoți „infiltrați” care nu sunt devotați Bisericii și rolului asumat.

Pentru ca să se implice Biserica în oculul ăsta al destrăbălării și al distrugerii, s-au îngrijit unii și de lucrul ăsta. Au pus la conducerea Bisericii, infiltrați în Biserică, fel de fel de agenți, fel de fel de oameni care nu sunt capabili să producă ceva [M, Preot].

O parte din liderii de opinie intervievați s-au arătat îngrijorați că instituțiile de învățământ, în special școala nu-și mai asumă rolul de promovare a valorilor general-umane. În prezent, copiii învață multe discipline, realizează multe activități practice dar din lista de obiecte școlare lipsesc regulile de conduită.

E o greșeală în școală: noi poate îi facem învățați, dar nu-i învățăm să spună „Bună ziua” deschis, să fie comunicabili, să fie disponibili, să fie săritori la nevoie, să poată să prețuiască curățenia, să strângă după ei patul, să spele vesela, să participe la îngrijirea ogrăzii și a pământului - nu-i învață! Și încă au pretenții dacă noi organizăm niște zile a curățeniei prin sat. „De ce mi-ai luat copilul și l-ai dus să strângă gunoiul?” [F, primar, suburbie Chișinău].

Mediul de afaceri este, de asemenea, puțin vizibil în protecția copiilor și a familiilor. Puțini participanți au relatat cazuri de implicare a oamenilor de afaceri în acțiuni de caritate ori alte forme de ajutor social. Responsabilitatea socială a întreprinderilor este puțin prezentă, în special din cauza problemelor cu care, în opinia participanților, se confruntă segmentul de business în Republica Moldova.

Puține campanii de caritate se realizează [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

De fapt, ei (oamenii de afaceri) sunt hărțuiți de toate controalele... și totuși ar trebuie să dea și ei. Dar la ei nu este dezvoltat simțul de a face donații [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

De obicei, persoanele care au putere și bani ajută atunci când nimeresc și ei într-un caz greu. Când, Doamne ferește, pățește un copil ceva, atunci cu ceva ajută [Pedagog, sat. Horodiște, Călărași].

Sensibilizarea cetățenilor referitor la problemele familiilor aflate în dificultate este considerată necesară și eficientă. Unii funcționari au menționat că unele dintre campaniile media au arătat deja rezultate reale.

Trebuie să fie campanii de informare, numai decît. Campania care a fost la TV - „Ia un copil din casa de copii”. Multe cupluri vin ca să vadă care sunt condițiile pentru a fi potențiali părinți adoptivi. În cadrul discuțiilor îi întrebăm: „Dar de unde ați aflat?” „De la televizor. Știți reclama aceea?”. Și imediat îi descrie tot. Sensibilizarea e importantă [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

ATITUDINI FAȚĂ DE INSTITUȚIONALIZARE

„... vă zic că vin, chiar de când a fost impus moratoriul, vin foarte multe mame de astea:
- Eu vă rog, să facem cumva să-l dau la internat, că așa vreau să scap, să mă odihnesc de dânsul. Dați-mi o hârtie ca să-l dau la internat”

(Jurist, Protecția Copilului, Chișinău)

Majoritatea participanților consideră că instituționalizarea are un impact negativ asupra copiilor: copiii își așteaptă mereu părinții – nu zâmbesc, nu au deprinderile de viață necesare, nu pot dărui iubire și riscă să-și abandoneze, la rândul lor copiii, pentru că au fost lipsiți de dragostea părinților și au fost abandonați.

Copiii din familii sunt văzuți ca fiind mai adaptați și mai pregătiți pentru viață.

Publicul general precum și liderii de opinie susțin că acei copiii care cresc în internate sunt stigmatizați de societate și etichetați ca fiind „altfel” decât ceilalți copii.

Plasarea copilului în instituțiile rezidențiale reprezintă o soluție „convenabilă” pentru mulți dintre actorii sociali – „nu este copilul – nu este problema!”.

De cele mai multe ori, copiii instituționalizați: învață de la o vârstă mică să-și rezolve problemele emoționale singuri, nu reușesc să-și formeze toate deprinderile de viață, nu au modele de roluri parentale, deoarece nu sunt educați pentru viața de familie.

Majoritatea directorilor de instituții rezidențiale vorbesc despre necesitatea reorganizării școlilor internat și chiar dacă nu sunt în totalitate de acord cu modalitatea de desfășurare a acesteia, mulți se conformează reformei.

Opinia directorilor de instituții față de reintegrarea copiilor în familii sau plasarea lor în servicii alternative se construiește în jurul unor temeri și a unor opinii negative față de aceste forme de protecție.

Unii specialiștii direct implicați în lucrul cu copii aflați în dificultate (asistenți sociali, specialiști în protecția copilului) sunt convinși că instituțiile rezidențiale trebuie să fie reformate și salută dezvoltarea serviciilor alternative în Republica Moldova.

Majoritatea specialiștilor (pedagogi, psihologi, medici pediatri) cunosc despre existența acestor servicii, însă ele sunt mai puțin cunoscute de publicul larg și liderii de opinie.

Analizând cauzele care duc la separarea copilului de familia sa, putem clasifica motivele în trei categorii:

- Cauze care nu depind de voința părinților – decesul acestora.
- Cauze care depind de voința părinților – abandonul voluntar al copilului / separarea voluntară de copil, plecarea peste hotare a ambilor părinți.
- Separarea intenționată a copilului de familie de către serviciile de protecție – părinți sau îngrijitori violenți ori neglijenți (risc pentru viața copilului).

Dacă în cazul primei categorii de cauze separarea de familia nucleară nu poate fi prevenită, atunci în cea de-a doua categorie specialiștii în protecția copilului joacă un rol important în prevenirea abandonului.

Specialiștii, mai ales cei din municipiul Chișinău, și reprezentanții ONG-urilor de profil afirmă că separarea intenționată a copilului de familie de către serviciile de protecție sau altfel spus, scoaterea forțată a copilului din familie este ultima soluție în rezolvarea problemelor copilului, doar atunci când aflarea copilului în familie prezintă riscuri pentru viața sa.

Consider că, copilul trebuie luat din familie atunci când devine periculos pentru el să se mai afle acolo [Psiholog, Școala-internat, Bălți].

În cazul în care părinții nu se înțeleg cu copiii, sunt atât de departe unul de altul, încât ar fi mai bine totuși să fie separați. De exemplu, în familiile de narcomani, alcoolici, alte categorii [F, 50 ani, Funcționar Public, Călărași].

Sunt unii părinți care au două mașini în ogradă, casă cu trei etaje, sunt peste hotare, dar copilul e la internat. Acolo stă toată săptămâna. Alții zic că îl dau la internat pe o săptămână, că la școala din localitate el e rău, fuge de la ore [Asistent social, Primăria Budești].

Știu personal familia plecate în Italia, dar copiii i-au dat la internat și nu plătesc nicio contribuție [Medic de familie, CMF Ungheni].

Preotul intervievat a declarat că nimeni nu este în drept să separe copilul de familie sub niciun pretext. Atitudinea lui față de ONG-uri și alte instituții internaționale care se preocupă de protecția copiilor este mai degrabă una ostilă. Cea mai bună soluție în cazul familiilor dificile este intervenția în aceste familii pentru a le ajuta să treacă peste greutăți.

Nu are dreptul nimeni să separe copilul de familie. Dar pentru că se implică activ statul, și nu numai statul - și occidentul, și organizații diferite de pe la OSCE, de pe la UNESCO, ONG-uri, organizații care stau ca lupii și așteaptă oaia s-o jumulească. Ei vor să facă bine. Cui? Cine are probleme, își rezolvă problemele în familia aceea. Du-te și le dă bani. Dar nu le separa, nu începe a te băga tu cu drepturi. Pe cine îl interesează drepturile omului într-o familie necăjită? [M, Preot].

Viitorul copiilor, separați de familiile lor, este perceput ca fiind mai degrabă unul negativ. Atât publicul general, cât și unii lideri de opinie afirmă că acești copii ajung fie în stradă, devin cerșetori ori infractori, fie ajung în casele internat. Puțini participanți din aceste grupuri au menționat despre posibilitatea reintegrării copilului în familia extinsă ori despre formele de protecție alternative instituționalizării. Mulți oameni obișnuiți consideră că acești copii au probleme de a se integra în societate sau chiar într-o familie din cauza lipsei de educație.

Copiii care nu au o familie se integrează greu în societate [F, 40 ani, Casnică, Călărași].

Eu mă uitam la un copil mic și mă gândeam că o să ajungă în închisoare – deja e închis. Numai prostii fac. Acasă, cu educație, și tot te temi să nu faci chestiile astea [M, 35 ani, Consilier local, Călărași].

Nu au un viitor (copiii separați de familie) [F, 48 ani, Casnică, Călărași].

Un copil dacă nu i-ai vorbit, dacă nu ai stat cu el, dacă nu l-ai mângâiat pe cap, dacă nu l-ai sărutat pe frunte când s-a culcat, el crește ceea ce tu nu știi [M, Preot].

Unii directori ai instituțiilor rezidențiale sunt de părere că în absența instituțiilor rezidențiale copiii separați de familiile lor ar ajunge neșcolarizați, deci analfabeți, fie în vagabondaj, fie în conflict cu legea.

(Dacă nu ar exista școala internat) - ar fi la un nivel foarte înalt criminalitatea, în primul rând [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Ar fi hoinărit. Vagabondajul l-am fi avut la maxim. Noi și așa îl avem. Nimeni nu-l arată, dar el există [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

PRO ȘI CONTRA INSTITUȚIONALIZARE

Instituționalizarea este văzută ca o soluție de mulți oameni obișnuiți, precum și de unii specialiști din republică.

O seamă de specialiști consideră că internatele sunt necesare, dar nu în forma în care funcționează acum; mulți sunt de acord că acestea trebuie să fie reformate. În acest sens, mulți directori ai instituțiilor rezidențiale au întreprins măsuri de ameliorare a condițiilor de trai: dormitoare cu un număr mai mic de paturi, ateliere de muncă pentru copii, relație mai strânsă cu familia copilului și o mai mare deschidere spre comunitate.

În plus, instituțiile rezidențiale trebuie să fie o soluție temporară, adaugă specialiștii. Internatele tradiționale trebuie să fie înlocuite cu centre multifuncționale, în care copilului să i se ofere serviciile de protecție și susținere pentru o perioadă scurtă, atâta timp cât sunt căutate soluții de revenire în familia nucleară sau cea

extinsă. În fiecare grup de specialiști, cel puțin câte un participant este de această părere (în special cei de la direcțiile / consiliile de protecție a drepturilor copilului).

Negativ, în starea în care se află acum adunați acolo, în prezent - Nu. Doar în cazul în care se va schimba... [Asistent social, Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Internatul este o soluție atunci când există un număr mic de copii, așa cum e la noi acum. Nici nu e un internat, e un centru, un complex care oferă servicii sociale și pentru o perioadă scurtă de timp, până să lucreze asistenții sociali, comunitari și din instituții și de la asistența socială, pentru ca să găsească pentru copii o formă de plasament alternativă instituției rezidențiale. Dar atunci când copilul se duce în instituție și toți uită de el: și părinții, și instituția, și-l lăsăm acolo, atunci ce facem cu el? În plus, copilul nu are nici cele mai elementare deprinderi de viață formate acolo. El știe că lui i s-a dat, i s-a pus, i s-a luat, i s-a șters. Iată de ce vorbim de reforme [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Argumentele specialiștilor Pro-instituționalizare sunt:

- instituțiile rezidențiale se închid, dar alternative nu s-au creat,
- există riscul de a scăpa situația de sub control – copii în stradă, cerșetori, vagabonzi,
- există copii „dificili” care nu pot fi reintegrați în familii ori în forme alternative de protecție.

Argumentele liderilor de opinie Pro-instituționalizare sunt:

- casele de tip internat sunt o soluție pentru copiii cu așa dezabilități ca: hipoacuzie, deficiențe de văz, retard mintal etc.
- în internate copiii din familiile dificile primesc îngrijirea adecvată: hrană, îmbrăcăminte, școlarizare.

La fel ca și publicul general, unii specialiști și lideri de opinie consideră că:

- și cei care au crescut în internate au făcut studii și au ajuns departe,
- condițiile de trai în internate sunt mai bune decât în stradă sau în familii degradate.

Dar copiii din internate pe care i-am văzut eu, ajung în situații mai bune. Trăiesc mult mai bine. Și sunt chiar cazuri în care devin oameni decenti, bine educați și cu perspectivă [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Decât să vadă alcoolici, să sufere de păduchi, scabie și sărăcie, e mai bine într-o casă de copii [Psiholog, Călărași].

Este o alimentație cât de cât acolo. Este un regim. Dar acasă, într-adevăr, poate el se culcă flămând [Pedagog, sat. Horodiște, Călărași].

S-a închis Solonețul. Acum copiii aceștia iar se duc în aceeași familie, unde nu are protecție, unde nimeni nu-l supraveghează. Și ei iarăși comit o infracțiune. Dacă prima pedeapsă a fost condiționată, la a doua îi dă o pedeapsă privativă de libertate și ajunge la Lipcani, dar după ce vine de la Lipcani el deja are o altă calificare și intră în altă categorie [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Sunt de părerea că internatele care sunt trebuie să fie de scurtă durată [Medic de familie, CMF Ungheni].

Dar eu totuși aș vrea să zic ceva în favoarea internatelor. De ce? Pentru că internatul nu lucrează numai cu copiii. Da, în clasă sunt mulți copii, dar ei lucrează și cu familiile, permanent. Permanent părinții sunt sunați, permanent sunt întrebați. Dar că aceste internate sunt e foarte bine. Altă întrebare e dacă noi cumva o să le restructurăm, o să le denumim altfel și va fi altfel. Pentru că lucrul cu familia ei îl fac și lucrul cu părinții de asemenea [Specialist, DÎTS, Bălți].

[...] mergem spre aceea ca să-i dezinstituționalizăm, dar când arunci apa, poți să arunci copilul. Poate noi trebuie să vedem de ce avem nevoie, de câte școli internate avem nevoie, de câte școli specializate avem nevoie. Dacă copilul rău vede, noi nu putem să-l plasăm într-o școală unde nu sunt capacități, unde nu sunt nici profe-

sori și nu sunt nici cadre pregătite care să lucreze cu acel copil care este orb. Atunci în republică trebuie să avem o școală specializată pentru orbi, pentru surzi, pentru muți ca să-i învățăm, ca să fie cadrele didactice pregătite. Asta nu este rău. Dar acum noi ce facem? Noi aruncăm copilul cu apa [F, primar, suburbie Chișinău].

Majoritatea liderilor de opinie au o atitudine ambivalentă privind instituționalizarea copiilor. Pe de o parte, ei recunosc că instituțiile rezidențiale au mai multe efecte negative asupra copiilor. Pe de altă parte, menționează că în unele cazuri internatele le pot oferi copiilor ceea ce ei nu primesc în familie. Reprezentanții ONG-urilor consideră că uneori copiii care au crescut în instituții rezidențiale repetă comportamentele de abandon ale părinților.

Pentru a supraviețui – internatele sunt ceva pozitiv. Pentru a educa un cetățean al republicii – internatul e negativ. Poate să fie educat copilul și într-un palat de aur, dar întotdeauna el o să aibă o rană sufletească. Întotdeauna o să iasă un copil cu sufletul rănit și poate chiar înăsprit. Da, el o să fie hrănit la timp, educat, o să cunoască bine biologia, fizica, matematica aici, dar inima nu se poate de educat, o să fie deoparte, singuratică [M, primar, suburbie Chișinău].

Aici dacă ne uităm sub două aspecte: putem să spunem că este pozitiv că statul le acordă hrană, îmbrăcăminte, un pat, căldură care ei pot să nu aibă în familie. Iar sub un alt aspect este negativ, fiindcă acești copii sunt lipsiți de un mediu familial și cresc niște copii care n-au idee ce este familia [F, Reprezentant al administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor]

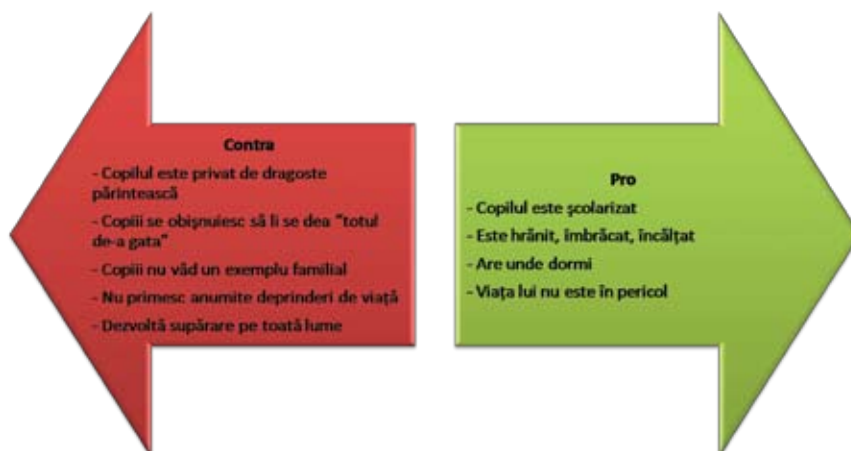
Publicul general consideră că internatul are efecte negative asupra dezvoltării copiilor. În opinia multor oameni obișnuiți, copiii din internate le lipsește dragostea, confortul psihologic, alimentația adecvată, spațiul personal, educarea unor deprinderi de viață.

Copilul de mic simte lipsa de dragoste din partea părinților, din partea familiei și, respectiv, neavând dragostea asta, el nu poate să o transmită, să dea mai departe dragoste copiilor lui sau celorlalți, societății [F, 39 ani, Contabil, Chișinău].

Acolo, în internatele astea se fac tare multe bazaconii, crime și noi vorbim de altele. Ei sunt furați de educatori din ceea ce acordă ajutor statul sau multe asociații [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Eu totuși optez pentru familie, nu neapărat pentru familia biologică. Dacă acolo unde nu este bine și copilul vede violență sau alte lucruri urâte, atunci într-o familie extinsă sau adoptivă. Cel mai bine copilul se simte în familie. În internate ei nu au alimentația corespunzătoare, nu sunt îmbrăcați ca ceilalți copii. Sunt copii dezavantajați, nu au acces la studii [F, 32 ani, Vânzătoare, Chișinău].

Copiii instituționalizați de multe ori cresc și nu percep realitatea vieții. Viața constă și din obligații, și din drepturi, și din niște responsabilități față de oameni, față de Dumnezeu, față de toți. Ei cresc cu conștiința că cineva trebuie să le dea și ajung copii mari, dar needucați și ei nu se pot descurca. Ei toți așteaptă cineva să le dea, dar copilul trebuie crescut pentru viața viitoare [F, 50 ani, Funcționar Public, Călărași].

Specialiștii care sunt **împotriva** instituționalizării își bazează atitudinea pe următoarele argumente:

- Numărul mare de copii în internate, deci, imposibilitatea de a acorda grija și atenția necesară fiecărui copil.
- Prezența abuzului de diferite tipuri.
- Lipsa unui model de educație pentru întemeierea unei familii și educarea propriilor copii – reproducerea comportamentelor de abandon față de viitorii copii ai celor care cresc în internate.
- Plasarea copilului într-un internat este o formă de protecție a copilului și nicidecum a familiei.
- Internatul este o soluție simplă de a reduce responsabilitatea părinților față de copiii lor. „A fost copilul, l-au luat. Nu-i copilul, nu-i problema. Gata, s-a terminat.”
- Copiii din internate sunt lipsiți de deprinderile necesare vieții independente.
- Copiii din internate nu au un model parental funcțional, nu au reprezentarea unei familii.

Este ireal ca un pedagog în internat, un educator să supravegheze 600 de copii într-o noapte. Ireal, nu este uman! Dar totuși asta este. În plus la aspectul clădirii, eu sunt mare și eu când intru în clădirea ceea, pe lângă faptul că clorul îți intră și în ochi și nu mai poți să respiri, pereții seamănă cu penitenciarul 13, albaștri sau verzi și atitudinea asta agresivă față de copii „Stai!”. Nu este un mediu familial cald [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Eu am așa o opinie că atunci când se află într-o situație dificilă a vieții, se află în grupul de risc, noi avem ajutor doar pentru copil. Desigur că noi vrem să salvăm familia. Dar salvând copilul, noi distrugem această familie. De ce? Pentru că copilul se obișnuiește să trăiască fără părinți, și părinții se obișnuiesc să trăiască fără copil și apoi va fi foarte dificil să reunești această familie. Copilul deja va avea probleme și aceste probleme doar cresc, dacă el este departe de familie. De aceea eu consider că ajutorul trebuie să fie acordat familiei, pentru ca, copilul să aibă posibilitatea să fie crescut în această familie și în continuare. Nu să-l luăm într-un centru de plasament sau într-o școală internat, dar să fie ajutată anume familia. [Psiholog, Școala internat, Bălți]

Copiii din internate sunt duși în excursii, dar ei nu au o închipuire despre imaginea unei familii bune și normale. E una din problemele copiilor din internate. Excursiile se pot organiza, mai mult sau mai puțin. Dar cum să-ți construiești familia și cum arată o familie normală, ei, din păcate, nu-și pot imagina [Specialist, DÎTS, Bălți].

În opinia tuturor participanților există diferențe dintre copiii care cresc în internate și cei care cresc în familie. Analiza acestor opinii ne arată că diferențele sunt mai degrabă la nivel comportamental. Copiii care cresc în internate își așteaptă mereu părinții – nu zâmbesc, nu au deprinderile de viață necesare, nu pot dărui iubire și riscă să-și abandoneze, la rândul lor, copiii pentru că au fost lipsiți de dragostea părinților și au fost abandonați. Copiii din familii sunt văzuți ca fiind mai adaptați și pregătiți pentru viață.

Diferența dintre copiii care cresc în internate și cei care cresc în familie

Copiii din internate	
Atribute pozitive	Atribute negative
<ul style="list-style-type: none"> - sunt mult mai responsabili - sunt foarte prietenoși unii cu alții - se ajută foarte mult unii pe alții - sunt mai siguri pe ei - se descurcă mai bine în viață - sunt mai „tari” - au școala vieții - sunt mai căliți - mai rezistenți - mai prietenoși și nu au atâta egoism 	<ul style="list-style-type: none"> - sunt mai violenți și mai duri - sunt mai închiși în sine, mai retrași - simt nesiguranță - simt invidie - sunt timizi, sunt mai obidiți, mai retrași - nu zâmbesc - nu pot reflecta iubirea - reproduc comportamentul de abandon - în propria familie nu-și manifestă această dragoste - nu au deprinderi de viață - unii la fel își abandonează copiii, urmând exemplul părinților lor

Copiii din familii	
Atribute pozitive	Atribute negative
<ul style="list-style-type: none"> - sunt mai încrezuți - au modelul unei familii - au deprinderile de viață necesare întemeierii unei familii 	<ul style="list-style-type: none"> - sunt plini de sine - sunt mai egoiști

Atitudinea societății față de copiii din internate este una negativă, consideră majoritatea participanților.

Publicul general precum și liderii de opinie susțin că acei copiii care cresc în internate sunt stigmatizați de către societate și etichetați ca fiind „altfel” decât ceilalți copii. Ei sunt, de cele mai multe ori, asociați cu: viitori infractori, persoane inadaptate vieții din societate, copii care au „genetica nu prea bună” (aluzie la părinții alcoolici, narcomani etc.)

Sentimentul pe care îl au oamenii obișnuiți față de copiii din internate este de milă și compasiune, dar și o oarecare vigilență – „e un copil cu traumă sufletească”, „nu știi niciodată până la capăt la ce să te aștepți de la ei”.

La mine în sat este așa o școală: acei care nu însușeau programul, pe ei era o pecete pusă pe toată viața „iată copilul ăsta a fost la școala specială”. Mulți copii acolo au fost abandonați de părinți [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Dacă aș avea posibilitate, aș lua un copil de la internat, dar aici este o chestie genetică, se transmite genetic [M, 35 ani, Consilier local, Călărași].

Oamenii îi consideră altfel decât pe ceilalți copii [F, 50 ani, Funcționar Public, Călărași].

Este o expresie clasică, dacă ceva cu copilul nu e bine i se zice „Ce parcă ești de la internat?” [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

Specialiștii susțin că unii funcționari implicați în protecția copiilor (pedagogi, primari, polițiști, medici) au o părere negativă despre copiii din instituțiile rezidențiale și în general despre copiii care vin din „familiile dificile”. Cel mai des specialiștii au relatat despre atitudinea ostilă a cadrelor didactice și a directorilor instituțiilor de învățământ.

Reprezentanții Ministerelor și ONG-urilor au confirmat existența stigmatizării copiilor din internate chiar de către cadrele didactice din școlile de masă. Ei consideră că aceste efecte pot fi înlăturate, pregătind cadrele didactice pentru a avea în clasă copii din instituții rezidențiale.

Copiii dintr-un centru de plasament trebuie să meargă la școala care se află în comunitate, dar acolo sunt copii de clasa I, clasa a II-a, copii buni, sunt îmbrăcați bine. Școala care este aproape, a refuzat categoric să-i primească, deși legea nu-i permite, și noi am parcurs toate instanțele și doamna directoare a mers prin toate instanțele [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Copiii sunt și marginalizați și, cu părere de rău, sunt marginalizați de către cadrele didactice. Când reintegram copii în școală, erau foarte mult ofenșați, erau numiți cu cuvinte murdare, chiar de directorul-adjunct. „V-ați întors în internat, ni i-ați adus pe capul nostru!” [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Se vorbea despre o fetiță care nu vrea mai mult să se întoarcă la centru, cu toate că situația era destul de gravă. Ea nu se întorcea pentru că cineva din specialiști a numit-o că-i fică de alcoolică. Nu trebuie să ne uităm undeva departe, să ne uităm direct – specialiștii nu sunt pregătiți adecvat. Asta e una din probleme [Asistent Social, Azilul pentru bătrâni și copii, Bălți].

Deseori asist la audieri în poliție și chiar lucrătorii spun că gata – „e imposibil să faci din el un om”. Asta este stigmatizare [Pedagog social, DÎTS, Bălți].

Directorii multor instituții rezidențiale recunosc – copiii din aceste instituții sunt priviți cu „alți ochi” de către oamenii din comunitate și de către publicul general, mai ales în situația în care copiii vin din școlile auxiliare. Directorii instituțiilor care au înscris copiii la școala din comunitate recunosc există probleme de adaptare și incluziune.

Noi am făcut un experiment: un băiețel, el acum e în clasa a 7-a, era mai dezvoltat din punct de vedere mintal, putea să însușească la școală mai bine. Și am făcut așa să-l dăm la școala primară împreună cu semenii lui. S-a dus o zi, s-a dus a doua, a treia zi a venit și a spus „Eu mai mult nu vreau să mă duc acolo”. Ei sunt obijduiți, sunt înjosiți, sunt izolați. Și ei o să fie neglijați de semenii lor. Și nu numai de copii, dar și de pedagogi [M, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

În plus, înșiși copiii din centrele rezidențiale (forme alternative internatelor) care frecventează școlile comunitare nu doresc să comunice celorlalți copii despre situația lor din teama de a nu fi marginalizați. Copiii nu au încrederea că ceilalți vor avea o atitudine adecvată față de ei.

Chiar și copiii noștri care merg în școlile obișnuite nu vor deloc să știe colegii lor de clasă de unde vin ei [Asistent social, Fundația Regina Pacis, Chișinău].

Dacă sunt din internat, gata, momentan li se începe un complex, înseamnă că ceva nu e în ordine cu ei [Asistent social, Secția Asistență Socială și Protecția Copilului, Cahul].

Ca și factorii de decizie (APL, reprezentanți ai ministerelor de profil), directorii de instituții rezidențiale au o atitudine ambivalentă față de procesul de instituționalizare / dezinstituționalizare.

Majoritatea directorilor instituțiilor rezidențiale care au fost intervievați recunosc că rolul familiei în creșterea și educarea copiilor este unul primordial și că locul oricărui copil este în familie, însă cu o singură condiție: ca aceste familii să-și exercite toate funcțiile. Doar ca această exercitare a funcției îi deranjează atât timp cât copiii sunt eligibili pentru instituție, după absolvire ei chiar îi sfătuie să plece acasă în comunitate.

Familia joacă un rol foarte important. Când copilul vine la școală se simte chiar din clasa întâi dacă părinții sunt la locul lor. Se simt tradițiile din familie, se simte educația, se simte din ce familie vine copilul. [...] Pentru copil e mult mai bine să se afle în familie [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Rolul primordial e al familiei. După nivelul de trai de la noi din societate și după nivelul financiar ajungem la aceea că părintele nu are posibilitate să-l educe pe copil la nivelul care trebuie, să-l sprijine material, să-l aducă pe drumul drept, să-i dea o profesie și să-l sprijine în viitor [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Sunt și plusuri, și minusuri. Eu sunt de acord 100 % ca un asemenea copil să nu fie rupt de familie, dar să fie într-o familie normală. Dar atunci când în familie el nu primește nicio educație, nicio deprindere, nicio pregătire de viață, nici grijă, nici dragoste, absolut nimic, atunci e mai bine ca el să fie în școala respectivă. Plusul școlilor e că, copilul e asigurat și e îngrijit, e încălzit [M, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

ALTERNATIVELE INSTITUȚIONALIZĂRII

Separarea copilului de familie trebuie să fie temporară, susțin unii specialiști. Ei recunosc că odată ce familia este ajutată să depășească situația dificilă, copilul trebuie să se întoarcă în familie. Efortul trebuie să fie îndreptat spre reintegrarea familială și prevenirea separării copilului de familie, susțin specialiștii în protecția copilului.

Dacă poți să influențezi mentalitatea mamei și a tatălui, copilul totuși poate să rămână în familie. Oricât de rea ar fi familia, oricum se poate discuta cu familia [Medic pediatru, AMT Centru, mun. Chișinău].

Menirea direcțiilor de protecție a copilului, a centrelor de plasament și a instituțiilor specializate nu este întreținerea familiei în dificultate, ci doar susținerea ei în caz de risc. Cazul a fost soluționat, riscul a fost lichidat, mai departe familia ar trebui să fie independentă [Asistent social, Fundația Regina Pacis, Chișinău].

Unul dintre reprezentanții administrației centrale intervievați s-a arătat îngrijorat de încălcarea Regulamentului privind termenul de aflare a copiilor care au o familie în instituții. În această situație este nevoie de a interveni cât mai urgent pentru a ajuta familia să iasă din impas și a reintegra copilul.

Aici vorbim despre o încălcare în masă a drepturilor copilului, mă refer la acei copii care au un părinte acasă și stau în mediul rezidențial 9 clase. Am și spus că anul acesta voi face o analiză, anume legată de standardul 3 sau 4, dacă nu greșesc, unde este vorba de timpul de ședere care se încalcă [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Chiar dacă instituțiile rezidențiale asigură copiii cu condiții de viață considerabil mai bune decât aceștia le-ar avea în familiile lor, unii directori de instituții recunosc că nicio instituție, nicio formă de protecție nu le poate satisface cea mai mare necesitate de care au nevoie acești copii: grija și dragostea părinților.

Noi avem totul absolut. O să mergeți și o să vedeți ce condiții sunt - ai noștri copii nu au așa acasă. Însă școala nu poate să înlocuiască părinții, nicidecum nu poate [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Oricare alte familii extinse ori case de copii de tip familie – nu pot suplini nevoia de dragoste părintească. Poate rareori cazuri se întâmplă, dar eu n-am văzut încă niciunul [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Reintegrarea copiilor din școlile auxiliare este și mai dificilă în opinia unor directori ai instituțiilor rezidențiale. Problema majoră în acest caz este integrarea școlară și implementarea unor servicii suplimentare de ajutor și sprijin specializat pentru însușirea curriculumului școlar. Deschiderea unor centre de zi sau/și de reabilitare/recuperare, implicarea unor pedagogi care să lucreze intensiv cu copiii cu necesități speciale ar fi o soluție pentru acești copii.

Ar fi bine să fie deschise centre de zi în care ei ar putea veni după lecții să se pregătească pentru ore și să fie ajutați de un pedagog. [...] În afară de astea, ar trebui deschise și centre de recuperare, reabilitare [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Cea mai bună soluție pentru prevenirea instituționalizării copiilor este, în opinia multor specialiști, dezvoltarea serviciilor alternative. Unii afirmă că în prezent există suficiente servicii alternative, doar că acestea trebuie susținute și dezvoltate. Publicul larg deține mai puține informații despre serviciile alternative, însă consideră că statul trebuie să aibă o politică coerentă în prevenirea instituționalizării.

Asta trebuie să fie o politică de stat [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Sunt copii care nimeresc și în servicii alternative. Avem asistență parentală profesionistă, avem câteva case de copii, instituim tutela acolo unde e posibil, adopția, dacă copilul are statut de adopție [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Directorii de instituții rezidențiale au o atitudine ambivalentă față de serviciile alternative. În timp ce unii salută dezvoltarea unor forme cât mai diverse de protecție alternativă, alții au anumite rezerve referitor la funcționalitatea lor.

Între temerile enunțate sunt: riscul ca acești copii să fie exploatați și abuzați în lipsa unui control adecvat din partea autorităților locale, durata prea scurtă de plasare a copilului în serviciul alternativ – deseori insuficientă pentru a găsi soluții fiabile de reintegrare a copilului în familie sau de adaptare la noul mediu de viață.

Cu cât mai diverse vor fi cu atât mai bine [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Eu consider că sunt destul de benefice și propunerile sunt bune. Desigur că nu toți copiii pot fi plasați în servicii alternative. Dar dacă măcar o parte ar fi plasați, deja e bine [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Majoritatea liderilor de opinie intervievați cunosc existența unor servicii alternative cu toate că nu fac o diferență clară între tipurile acestora (tutela, asistența parentală profesionistă, casele de tip familie). În general

atitudinea față de aceste servicii este una pozitivă. Totuși unii dintre respondenți au manifestat o oarecare neîncredere față de acestea.

Este preferabil totuși copilul să fie în centrele astea de tip familie, casele de copii de tip familial decât în internat [M, Jurnalist].

În ce casă de tip familie? Parcă ar fi ca ciupercile. Casele așteaptă frumos îmbrăcate, cu covoare, cu jucării, cu mâncare, șede mama în ghilimele și tata și așteaptă să primească copii. Nu-i așa ceva! În multe cazuri copiii sunt luați numai din punct de vedere material. Iau copii pentru ca să primească vreo 500 de lei. Și atitudinea lor lasă de dorit [F, primar, suburbie Chișinău].

Între impedimentele dezvoltării serviciilor alternative directorii de instituții menționează:

- atitudinea indiferentă a populației față de copiii și familiile aflate în dificultate – lipsa dorinței de a rezolva problemele altora,
- sărăcia – nivelul scăzut al indemnizațiilor pentru creșterea copiilor.

Oamenii așa și spun că dacă familia lui nu-l acceptă pe copilul acesta, nu-l vrea, de ce noi, care nu suntem părinții lui, trebuie să-l acceptăm când e vorba sau să-l tutelăm, sau să-l înfiem? De aceea, eu am spus și repet, societatea încă nu-i pregătită [M, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Tutela

Una dintre formele de reintegrare a copilului în familia extinsă este instituirea tutelei. Două aspecte ale tutelei au atras atenția specialiștilor. Primul este legat de procedura „birocratică” de instituire a tutelei. Unii doritori de a institui tutela renunță deseori la a parcurge calea necesară din cauza procedurii anevoioase. Un alt aspect este cel legat de supervizarea familiilor care au copii sub tutelă.

Noi avem foarte multe cazuri când decedează ambii părinți, copilul a rămas orfan și sunt rudele, și ca să le facem tutela noi avem o listă de 21 de acte obligatorii, că asta e legea. Și când aude mătușica că 21 de acte, între care un control medical și acolo este o listă de medici pe care ea nu poate să-i treacă în sat – e dificil [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Majoritatea tutorilor pe care i-am vizitat inițial au dorit să înfiere copiii, însă au optat pentru tutelă din cauza unor avantaje materiale (indemnizația pentru copil, facilități la admiterea în învățământul superior).

În cadrul vizitelor în familiile unde există copii plasați în tutelă, unii tutori au recunoscut că există un atașament diferit față de copilul primit în familie și propriii copii. Tutorii care nu au copii proprii acceptă mai ușor copiii primiți, îi înțeleg mai bine, iartă mai repede și sunt mai apropiați/afectuoși cu copiii aflați sub tutelă.

În majoritatea familiilor vizitate în cadrul tutelei am observat copii deschiși, veseli, activi. Mulți dintre ei se apropiau de tutore, erau mângâiați și îmbrățișați.

Asistența parentală profesionistă

Majoritatea specialiștilor din localitățile, unde au fost dezvoltate astfel de servicii sociale, cunosc specificul asistenței parentale și sunt mulțumiți de eficiența lor.

Lucrurile pozitive pe care unii directori de instituții le-au menționat despre asistența parentală profesionistă sunt: pregătirea profesională a asistenților parentali și angajamentul benevol al acestora de a crește și educa copii.

Copiii sunt sub supravegherea persoanelor care sunt inițiate în domeniul educației, ei și-au asumat o responsabilitate față de viitorul copilului, benevol. Clar că e remunerat, dar acolo e benevol. Aici noi suntem angajați la stat. Ei și-au asumat responsabilitatea și aici deja pe ei îi obligă, pe lângă faptul că are dorință,

Îl obligă și omenia, că el singur s-a hotărât să facă lucrul acesta [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

În cadrul vizitelor la asistenții parentali am observat că aceștia pun accent pe educația copiilor mai ales din perspectiva socializării și a valorilor. Asistenții parentali îi învață pe copii: să se comporte în societate (în ospetie, pe stradă, la școală), ce e bine/frumos/acceptat și ce este rău/urât/dezaprobat; educă valori general-umane: respectul față de cei mai în vârstă, prietenia, ajutorul reciproc; transmit modele parentale: asta face mama, asta face tata, frații și surorile relaționează astfel etc.

Majoritatea asistenților parentali pe care i-am vizitat au relatat că, la început, copiii au avut multe probleme de comportament (furturi din casă, plasarea alimentelor sub pernă, alte devieri comportamentale acasă și în societate). Odată cu trecerea timpului, copiii preiau comportamentele pe care le văd în familie și încep să se comporte adecvat.

Centrele Maternale

Specialiștii susțin că, în primele zile după naștere, copiii pot fi abandonați, dacă mama se află într-o situație vulnerabilă. Orice sprijin din partea specialiștilor implicați în protecția copilului acordat familiei în acea perioadă este binevenit pentru a preveni separarea de familie, afirmă specialiștii.

Noi aveam câte 7-8 copii abandonați în maternitate înainte de deschiderea Centrului Maternal. Anul acesta avem doi copii abandonați în maternitate. Anul trecut am avut trei copii abandonați în maternitate. Înseamnă că serviciile acestea alternative au un rezultat pozitiv [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Eu am lucrat la Centrul Maternal și știu fetele care spuneau: „Eu m-am dus la maternitate fără nimic, cu scopul că rămâne copilul la maternitate și nu aveam nimic cumpărat preventiv. Dar pe urmă, când mi-au propus să vin la Centrul Maternal...” ele s-au atașat, ele acum nu-l mai dau [Psiholog, Liceu, Cahul].

Casele de tip familie

Chiar dacă cunosc puțin despre casele de copii de tip familie, mulți oameni obișnuiți consideră aceasta alternativă ca fiind una acceptabilă. Temerile participanților se îndreaptă spre legitimitatea acestor case, iar dezinteresul cu care acestea ar activa este pus sub semnul întrebării – „este totuși o afacere sau binefacere!?”. De aceeași părere sunt și liderii de opinie intervievați.

Poate să fie casa de copii de tip familial, unde cresc nu mulți. Și asta statul trebuie să organizeze [F, 39 ani, Contabil, Chișinău].

Mă uit dacă aceasta casă de tip familie este totuși binefacere sau afacere [F, 48 ani, Casnică, Călărași].

O bună parte, sper, iau copiii de la casele de copii cu o intenție bună, de a educa un cetățean, cu dragoste de copii. Dar, cu regret, din informația din mass-media spun asta, mulți sau o bună parte iau cu un alt scop, de a avea niște surse bănești suplimentare și de a educa un ajutor prin gospodărie, mai ales în localitățile sătești [M, Primar, suburbie Chișinău].

În viziunea specialiștilor și a liderilor de opinie, copiii trebuie să aibă un model de familie și să-și dezvolte toate deprinderile necesare vieții de familie. Din acest motiv, casele de tip familie sunt alternativa care ar reconcilia ideea de familie și de instituție rezidențială. Aceste forme de plasament de tip familie sunt de fapt, în opinia unor specialiști, un substitut al familiei – „este ca o familie”.

Consider că internatelor noastre trebuie să le sugerăm sau să le ajutăm printr-un program ca o familie temporară: o familie pentru week-end sau o familie pentru vacanță. Sunt foarte multe familii decente care ar putea primi copilul. Sunt perioade în care copilul are unde să plece în week-end sau în vacanță la familia sa. Dar sunt copii care nu au unde pleca [Specialist, DÎTS, Bălți].

Una dintre dificultățile pe care le întâlnesc specialiștii din republică este de a găsi familii care să vrea să găzduiască o astfel de formă de protecție. Vizitele pe care le-am efectuat în casele de tip familie și discuțiile pe care le-am avut cu părinții-educatori au arătat că aceștia au acceptat benevol să primească și să îngrijească copii. Majoritatea părinților-educatori au afirmat că motivația lor de a crește și educa copii este una de „a face un bine”. Mulți dintre părinții-educatori au crescut în familii mari, iar după ce și-au întemeiat propria familie întotdeauna și-au dorit „o casă plină de copii”.

Unii directori de instituții rezidențiale recunosc că în casele de tip familie condițiile sunt cele mai apropiate de viața familială, iar instituțiile rezidențiale n-ar putea asigura astfel de condiții. Alții, însă, la fel ca și pentru alte forme de protecție, consideră că în casele de tip familie părinții-educatori nu pot manifesta dragoste și atașament – iar atitudinea față de copiii primiți este diferită de cea manifestată față de propriii copii. Există și părerea că în casele de tip familie copiii sunt exploatați și folosiți la munci grele.

Am auzit. Chiar și am discutat cu aceste familii. Am fost la Cahul la un seminar, iar acești părinți au fost invitați acolo și eu singură m-am apropiat de ei, am discutat. Desigur că asta e mult mai apropiat de condițiile de familie decât internatul. Eu nu știu dacă sunt mulți doritori care ar vrea să ia copii, mai ales copii bolnavi. Dar e o variantă destul de bună [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

În comparație cu asistența parentală, în casele de tip familie părinții-educatori de obicei au mai mulți copii în îngrijire, respectiv, timpul acordat fiecărui copil în parte este mai limitat. Totuși, copiii manifestă comportamente de afecțiune, cei mai mici vin în brațele părintelui-educator, se sprijină de acesta, sunt mângâiați.

Părinții-educatori au de obicei o relație bună cu școala, însă una dintre dificultățile pe care o întâmpină este ajutorul pe care nu întotdeauna îl pot oferi pentru pregătirea temelor pentru școală.

Copiii plasați în casa de tip familie sunt (re)educați mai ales sub influența grupului. Cei care deja se află în familie de mai mult timp, de obicei, au efecte benefice asupra noilor-veniți și îi ajută pe aceștia să se socializeze la cultura familială.

Adopția

Adopția copiilor este un serviciu cunoscut de toți participanții. Oamenii obișnuiți consideră că puțini copii sunt înfiați în Republica Moldova, iar specialiștii confirmă acest trend. Unii susțin că în Republica Moldova înfierea copiilor nu este o tradiție, iar oamenii nu sunt suficient informați/sensibilizați referitor la această formă de protecție. Reprezentarea publicului general referitor la procedura de adopție se reduce la faptul că aceasta este una foarte dificilă.

Eu am auzit că procedura este foarte complicată pentru a înfia un copil [F, 40 ani, Casnică, Călărași].

Nu este o tradiție în Moldova de a înfia copii. Trebuie să fie o promovare pentru ca oamenii să fie sensibilizați [F, 50 ani, Funcționar Public, Călărași].

Cel care vrea să înfieze copilul trebuie să fie foarte bine „țesut”, pentru că de multe ori vezi plângând copiii aceștia veniți de la internat și plânge și în familia asta nouă. Să zicem, organele astea raionale care ar verifica, odată medicul să verifice situația lor, odată directorul școlii sau dirigintele clasei să verifice starea de acasă. Pentru că eu cunosc două cazuri în care copiii înfiați nu-s vizitați de nimeni, nu-i știe nimeni, nu s-a interesat nimeni de ei [Director Liceu, Călărași].

Unii directori de instituții rezidențiale au confirmat că sărăcia, mentalitatea populației, precum și atitudinile pe care oamenii le au față de copiii separați de familie duc la o rată destul de scăzută a adopțiilor. Copiii din școlile auxiliare sunt rareori înfiați.

Noi am avut anul trecut un copil orfan și de mic copil, de când a nimerit la noi în școală, am căutat să-l înfiem, noi cu asistența socială și n-am găsit, oamenii nu vor să ia copii [M, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Specialiștii au pus în discuție noua lege privind adopția copiilor. Unii consideră că această lege va face și mai dificilă înfierea copiilor. Alții consideră că legea este bună, doar că lipsesc mecanismele de aplicare a acestei legi. Factori de decizie intervievați au afirmat că legea este mai clară și stipulează pașii concreți pe care o persoană trebuie să-i întreprindă pentru a adopta copii.

O altă problemă o reprezintă supravegherea copiilor după ce au fost înfiați.

Statul a făcut așa o lege, Legea cu privire la statutul juridic al adopției. S-a făcut nu în interesul copilului, dar în interesul mamei. Dacă, în prezent, unui copil îi putea fi determinat statutul de adopție de la o vârstă de până la un an, acum va fi cel mai devreme la doi ani. Respectiv, copiii mici nu vor putea fi adoptați [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

EFACTELE INSTITUȚIONALIZĂRII

Mai mulți specialiști și directori ai instituțiilor rezidențiale afirmă că în școlile internat și cele auxiliare majoritatea copiilor sunt din familii vulnerabile și sunt copii nedoriți. Ei nu sunt doriți acasă, în familiile lor, în comunitate, în școala din comunitate etc.

Plasarea copilului în instituțiile rezidențiale reprezintă o soluție „convenabilă” pentru actorii sociali – „*nu este copilul – nu este problema!*”. Familia nu mai trebuie să-i poarte de grijă, administrația locală nu caută soluții pentru familie, comunitatea nu mai este deranjată de prezența copilului pe străzi ori de cerșitul lui la poarta Bisericii, iar școala are cu un copil dificil mai puțin.

În consecință, societatea dezvoltă un șir de atitudini pasive față de problema copiilor în dificultate și a instituționalizării:

indiferență – „nu mă deranjează, nu mă privește, nu e problema mea”,

compensare – „decât să umble flămând și dezbrăcat, mai bine e să fie la internat”,

lenea socială (delăsarea) – „dacă e la școala internat, de ce-ar mai trebui să mai facem ceva!?”

Eu analizez copiii care sunt educați la noi în școală și de cele mai multe ori ei provin din familii vulnerabile. În primul rând, ei au fost concepuți în asemenea familii. În al doilea rând, ei sunt copii nedoriți. Familia nu se ocupă de educația acestor copii. Aș putea aduce multe exemple în care copiii cresc de sine stătător [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Plasarea copiilor în instituții rezidențiale, în opinia unuia dintre respondenți, este o modalitate de a „folosi” statul. Părinții pun pe umerii statului responsabilitatea copiilor, iar aceștia învață atitudinea că statul este dator să-i îngrijească.

În opinia directorilor de instituții rezidențiale, cele mai importante lucruri pe care școala internat le face pentru copii sunt:

- Instruire și educație,
- Orientarea profesională,
- Cazare, alimentare și îmbrăcăminte.

Majoritatea directorilor de instituții sunt conștienți că ceea ce le lipsește cel mai mult copiilor este dragostea și grija părinților. Unii recunosc că oricât de bune ar fi intențiile lor, nimic nu poate substitui acea dragoste.

Mulți directori nu văd rolul instituției ca fiind în primul rând un liant între copil și familie, chiar dacă aceștia afirmă că mențin relația cu părinții copilului ori alți membri ai familiei. Instituțiile pun un accent mai mare pe asigurarea din punct de vedere material a copiilor – haine, alimentație etc.

Am cumpărat la copii mâncare de aceea, nu au mâncat la părinți, au mâncat copiii ciocolată de aceea care au termen de valabilitate mai mare, mai n-am ajuns la timpuri ca să zică: „Nu mai vrem, dle director, portocale, mandarine, banane” [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

În primul rând – au nevoie de grijă părintească, de dragoste. Noi încercăm să le înlocuim dragostea, dar oricât de mult am dori, pe mama nu o înlocuiește nimeni [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

De căldura părintească. În rest, ei nu au nevoie de nimic. [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească]

În majoritate liderii de opinie afirmă că efectele instituționalizării copiilor sunt unele negative. Consecințele plasării unui copil în internat menționate de cele mai multe ori de liderii de opinie sunt următoarele:

- copiii nu au dezvoltate deprinderile de viață: gestionarea banilor, organizarea timpului, activități casnice etc.
- absolvenții școlilor internat, de multe ori, nu sunt capabili să se integreze în societate,
- devenind adulți, unii dintre ei nu pot să întemeieze o familie din cauza dificultății de a manifesta atașament, responsabilitate, dragoste.

Copiii nu sunt pregătiți deloc. Eu nu știu cum se lucrează și dacă se lucrează cu ei în instituții, dacă sunt pregătiți pentru momentul absolvirii, dar din experiența noastră, acele puține cazuri cu care am lucrat, am văzut că este foarte, foarte mult de lucru. Nu știe unde să meargă, cum să meargă să se înscrie la studii, ce drepturi are, ce facilități are, pentru că are și drepturi, și facilități, dar nu și le cunoaște, nu știe la cine să apeleze, nu știe că poate să beneficieze de o bursă socială, de un loc gratuit în cămin, dacă și ajunge în cămin, din păcate nu este acceptat [F, reprezentant ONG].

În fosta Uniune era altă politică educațională - instituția rezidențială cât mai mare, copii cât mai mulți. Evident că o instituție mare nu poate să asigure formarea la copii a deprinderilor necesare pentru viață. Copilul nu se ocupă cu acele activități cu care se ocupă un copil care este educat în familie [M, reprezentant Ministerul Educației].

Consecințele instituționalizării sunt distrugătoare pentru copil și noi vedem lucrul acesta. Deși există studii internaționale, există statistica care vorbește că doar 10 % dintre copii se integrează în societate, au o muncă, un serviciu, respectă niște norme agreeate de toți. Principalele consecințe sunt incapacitatea copilului să decidă, incapacitatea lui să vadă care sunt lucrurile principale în viață și care sunt cele secundare, incapacitatea de a administra niște bani pe care îi au, imposibilitatea de a stabili relațiile și de a menține relațiile, de a avea atașament față de cineva sau, în relație cu cineva, de a-și lua angajament față de cineva, înclinații uneori, din păcate, de a intra în conflict cu legea sau cu niște norme sociale [F, reprezentant ONG].

Viața în instituție

O zi obișnuită din viața unui copil în instituțiile rezidențiale este strict programată. Majoritatea copiilor din școlile internat sunt treziți la ora 7.00, după care urmează igiena personală, înviorarea și micul dejun. La ora 8.00, încep lecțiile la școală.

După prânz, copiii au „timp liber”, Pe parcursul a 2 ore, aceștia fie sunt implicați în diverse activități împreună cu educatorul, fie sunt încadrați în activități extra-curriculare, în funcție de interese în atelierile de care dispune școala internat, fie se ocupă cu ceea ce ei doresc.

Începând cu ora 16.00 până la 18.00, copiii își fac temele pentru acasă în sălile de clasă, fiind supravegheați de educatori. La ora 19.00 – cina, după care urmează un șir de „măsuri educative”, iarăși organizate și desfășurate de educator. La ora 21.00, copiii merg la culcare.

Un astfel de program îi nemulțumește mai ales pe copiii din clasele mai mari, care reclamă ceva mai multă libertate de a decide când și ce să facă.

Viața de la internat și viața din familie e puțin diferită. Nu avem atâtea posibilități. Astăzi eu vreau să mă plimb cu bicicleta, dar dacă eu nu o am, cum să fac!? Să vin la dl director și să zic: „Dle director, dați-mi o bicicletă...” [F, 16 ani, elevă, școala internat].

Atenția pe care un educator o poate acorda unui copil separat este destul de scurtă. Educatorii trebuie să supravegheze între 11-20 de copii concomitent, iar unii educatori au recunoscut că, în medie, acordă unui copil în jur de 20 de minute pe zi.

Educatorul este punctul de reper pentru orice copil. Majoritatea educatorilor afirmă că ei cunosc cel mai bine copiii cu care lucrează – „tot cu ce răsuflă fiecare”. În realitate, copiii le spun educatorilor doar lucrurile superficiale: cu cine s-a certat și de ce, ce note a avut la școală etc. Mulți copii spun că atunci când au greutăți/supărări, aspecte personale care țin de familia lor – ei încearcă să le rezolve singuri și nu le spun nimănui (nici prietenilor, nici educatorilor).

Dacă sunt așa subiecte mai personale, ce ține de familie - atunci nu poți să spui unui prieten sau unui educator. Atunci singur sau cu familia rezolvi. Dar ce ține de școală sau de „dacă cineva m-a supărat”, atunci și educatorilor, și prietenilor. Câteodată mă adresez educatorului. Dar câteodată nu mă adresez nimănui - încerc singură să găsesc răspuns la acea problemă. Mai mult singură... [F, 16 ani, elevă, școala internat].

Copiii din gimnaziile internat și școlile auxiliare au rareori momente de intimitate, momente în care să rămână singuri cu sine însăși. Mai ales în școlile auxiliare, unde copiii deseori au probleme de comportament, una dintre preocupările majore ale educatorilor este să-i supravegheze continuu pe copii, să nu-i scape din vedere.

Pornind de la condițiile de trai, dormitoare a câte 2-8 copii, iar în unele școli și 12-24 de copii – copiii au un spațiu personal și/sau personalizat limitat. De obicei, în dormitor copilul are un pat și o poliță în dulap. De asemenea, copiii au un loc al lor în clasă, unde își păstrează manualele și caietele.

În dormitoare vizitate nu am observat decât foarte rar lucruri personale ale copiilor, fotografii, jucării sau haine.

În majoritatea instituțiilor, dormitoare sunt închise la cheie pe parcursul lecțiilor, la fel ca și spațiile destinate pentru petrecerea timpului liber.

Directorii au relatat despre foarte puține cazuri minore de abuz între copiii din instituție. De cele mai multe ori, abuzul asupra copilului are loc în familie. Directorii instituțiilor rezidențiale au afirmat că nu cunosc cazuri de abuz mai grave în școlile pe care le administrează.

Între ei există abuz. Unul mai mare poate să-l forțeze pe altul mai mic să facă un anumit lucru pentru el, să-l preseze. Asta întotdeauna a fost, în orice colectiv e așa [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Viața afectivă a copiilor în internate oscilează între emoții pozitive și negative. Emoțiile pozitive – bucuria, interesul – sunt de obicei generate de vizitele altor persoane, cadouri, mai ales de sărbători. Emoțiile negative – ura, invidia, anxietatea, frica – sunt de obicei cauzate de evenimentele traumatizante din viața lor de familie, evenimente despre care ei, de obicei, nu vor să vorbească.

... ei toți sunt cu probleme, chiar dacă o să mergeți și o să stați de vorbă cu unii din ei, care o să doriți dvs, să nu atingeți problema familiei lor, că ei reacționează emotiv asupra acestui lucru. Ei pot să devină și agresivi din motivul că l-ați umilit cu ceva [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Relația cu familia

Programul descris mai sus este respectat în fiecare zi lucrătoare din săptămână, iar sâmbăta, duminica și în vacanțe, majoritatea copiilor merg acasă, la părinții sau rudele lor. Unii copii rămân în școala internat. Plecarea acasă a celorlalți copii este un moment dureros pentru cei care sunt sortiți să rămână în școala internat. Educatorii au relatat despre reacțiile de furie, tristețe, izolare, agresivitate, gelozie a copiilor lipsiți de grija părinților.

Educatorii sunt responsabili să țină legătura cu familia biologică și/sau cea extinsă a copilului, dacă aceasta există și să convingă familia să ia copilul acasă pentru perioade scurte de timp. Însă, unii copii, chiar dacă au părinți, fie nu doresc să meargă acasă, fie se întorc mai devreme la internat din cauza condițiilor precare și a atitudinii neglijente din partea familiei. Alți părinți manifestă un dezinteres față de copil și nu răspund în niciun fel la apelurile educatorilor.

Au părinți, dar se feresc să se ducă la ei. Copiii spun „nu mă duc, dle director, acolo. Mai bine puneți-mă să fac ce vreți, dar nu plec acolo” [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Fiecare educator sună familia sau cine îl supraveghează pe copilul respectiv acasă undeva cu doua săptămâni înainte de a se începe vacanța. Dar sunt cazuri în care nu are cine să vină să-l ia. Atunci ei rămân aici. [...] E clar că cea mai mare tragedie e atunci când copiii pleacă acasă și pe ei nu are cine să-i ia. Ei stau la fereastră și așteaptă totuși cineva să vină după ei [M, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Deprinderile de viață

Una dintre criticile majore aduse instituționalizării este creșterea unor copii lipsiți de cele mai elementare deprinderi de viață (autoîngrijire, autodeservire etc.). Astfel, copiii învață să fie dependenți, să nu depună efort în obținerea unui scop, să aștepte „totul de-a gata”.

Unele instituții au încercat să compenseze astfel de lipsuri prin introducerea unor lecții culinare practice, de obicei, la educația tehnologică și doar pentru fete. În majoritatea instituțiilor masa este servită și strânsă de elevii de serviciu, care se schimbă prin rotație. Copiii nu participă la spălarea vaselor.

Spălarea hainelor este de asemenea preluată de instituții, care dispun, de obicei, de mașini de spălat automat. Totuși, directorii multor instituții au afirmat că, începând cu clasele gimnaziale, copiii sunt încurajați să-și spele singuri cu mâna hainele mici (șosetele, chiloțelii).

Pe viitor avem în plan - dacă o să mai activăm - să facem un asemenea cabinet unde ei ar putea să învețe să-și prepare mâncare [F, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Dar copiii de la școlile internat sunt învățați ca să li se dea, cu părere de rău, tot timpul pe degeaba, și mâncarea le este pusă... Ei așteaptă să li se dea cadouri, dacă vine cineva, îndeosebi cei din clasele mici, ei așteaptă acest lucru. Îmi fac câteodată impresia că această așteptare persistă la ei până la absolvire [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Gestionarea banilor este o problemă pentru majoritatea copiilor din instituții. Personalul angajat confirmă că le este foarte dificil, aproape imposibil să-i învețe pe copii să gestioneze bani. Mulți copii nu au bani de buzunar, pentru că părinții nu au posibilitatea să-i întrețină. Însă, cei, cărora părinții le dau bani, nu știu să-i folosească „cu rost” și îi cheltuiesc, de regulă, pe dulciuri și jucării.

Efectele unor astfel de comportamente sunt decisive pentru cei care absolvest școala și sunt nevoiți să trăiască independent. Unii directori au relatat despre cheltuielile nejustificate pe care le fac absolvenții atunci când primesc alocațiile sau indemnizațiile care li se cuvin. În acest sens, unii educatori folosesc mai ales la lecțiile de matematică probleme și exerciții care implică gestionarea banilor. Totuși, metodele folosite sunt punctuale și deseori insuficiente.

În alte cazuri, asistenții sociali din comunitate se implică pentru a-i ajuta pe acești absolvenți să-și cumpere un spațiu locativ și lucrurile cu adevărat necesare. Astfel de cazuri reușite sunt mai degrabă o excepție de la regulă, confirmă directorii intervievați.

Copiii nu sunt obișnuiți să gândească critic, să-și pună întrebări, să provoace realitatea. Mulți dintre ei gândesc stereotipar și, de obicei, răspund la întrebări „ceea ce trebuie” să răspundă.

Toate activitățile care se organizează sunt necesare și mie îmi plac. [...] Cea mai mare dorință a mea? Nu știu, nu m-am gândit așa mult. Înainte aveam mai multe dorințe, dar deja după ce am venit aici... Cea mai mare dorință a mea este să-mi îndeplinesc visul, să învăț bine și să-mi îndeplinesc visul să devin medic. Asta este cea mai mare dorință a mea [F, 15 ani, elevă, școala internat].

Una dintre deprinderile pe care școala internat nu le poate forma sunt cele legate de viața în familie. Unii directori afirmă că în instituții copiii nu primesc o educație pentru întemeierea și menținerea unei familii.

Orientarea profesională și viitorul copiilor

Mulți directori și educatori din instituții au precizat că, odată cu intrarea în anul terminal de studiu, fiecare copil este orientat din punct de vedere profesional. Mulți copii sunt direcționați spre a urma o școală profesională sau anumite cursuri de scurtă durată, astfel încât aceștia să-și poată câștiga propria existență cât mai curând posibil.

Multe instituții rezidențiale dețin sau au deținut sere, parcele de pământ agricol, mini-ferme. Directorii instituțiilor ne-au asigurat că acolo muncesc copiii doar dacă doresc să se implice și doar atâta cât doresc ei, iar produsele sunt utilizate exclusiv pentru consumul în instituție de către copii. Mai mult decât atât, copiii dobândesc deprinderi necesare lor pentru viața în condiții rurale: creșterea plantelor, prelucrarea pământului, îngrijirea animalelor. Nu există, însă, niciun control asupra muncii copiilor în instituție și asupra destinației produselor obținute.

...Cu un an în urmă am găsit niște sponsori și am început să construim o seră. Vrem să le dăm niște deprinderi cum se cresc niște legume. Ei sunt copii de la sat. De ce ei să nu se ducă la sat și să facă o întreprindere mică a lui, să crească ceva, să știe cum se crește răsadul de roșii sau de pepeni!? [M, Director, Școala auxiliară de tip internat pentru copii cu cerințe educaționale speciale].

Majoritatea directorilor de instituții rezidențiale afirmă că urmăresc soarta absolvenților și țin legătura cu ei, mai ales în primul an după absolvire. Unii se mândresc cu diverse realizări și reușite ale absolvenților săi.

Un copil îmi spunea odată „Eu, dle director, vreau să fiu chirurg”! „Păi bine. Dar cum ajungi tu?”... Și începem să-i povestim noi și educatorii. „Știi că nu mai vreau să fiu chirurg”. Câteodată trebuie să-i coborâm cu picioarele pe pământ și să le spunem: „ținând cont că tu încă nu ai vârsta, ești mică, dar de la părinții tăi a rămas o cotă de pământ, a mai rămas un horn de casă și tu trebuie să te duci acolo”. [...] Nu trebuie să fie numai decît toți directori sau reporteri, sau nu știu ce [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Cei care absolvesc au trei căi: cei care însușesc materia, au posibilitate să meargă la liceu și la colegiu. O parte mergeau la școli profesionale, care mai slăbuț cunoșteau materia. Și cei care în genere - sunt și de ăștia care nu-s prieteni cu cartea - se duc la școli de meserii, unde învață opt luni de zile niște cursuri și după aceea ei pot să se angajeze la muncă [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

REFORMA INSTITUȚIONALĂ

Majoritatea directorilor de instituții rezidențiale, chiar dacă înțeleg că locul copilului este în familie consideră că instituțiile rezidențiale sunt necesare și utile. Dată fiind situația materială dificilă a multor familii aflate în dificultate, plecarea la muncă a părinților peste hotare – copiii au nevoie de servicii de protecție și susținere.

În aceste condiții, mulți dintre directorii intervievați au planuri de transformare a instituției pe care o administrează: din instituții rezidențiale pentru copii – în centre care oferă servicii sociale copiilor și familiilor în dificultate. Unele dintre serviciile de plasament pot fi, în opinia directorilor, chiar contra plată. Printre serviciile pe care directorii de instituții le propun sunt:

- Apartamentele sociale pentru tinerii aflați în dificultate,
- Centre de zi pentru copii, inclusiv pentru cei din comunitate,
- Centre de plasament temporar,
- Centre de reabilitare a copiilor cu deficiențe și dizabilități.

Eu am zis anterior că spațiul ne permite să facem o școală a familiei sau o școală familială. Bunăoară, viața este viață și nu suntem educați toți la fel și acolo unde situația nu este prea bună, ușor spus, de ce să nu vină mama împreună cu copiii să le ofer eu aici ceva? S-ar putea încetul cu încetul să contribuim la îmbunătățirea situației acolo în familie, fiindcă asta este realitatea [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

... în legătură cu faptul că acum marea majoritate a părinților pleacă peste hotare și lasă copiii în supravegherea bătrânelor, s-ar putea de făcut servicii contra plată pentru copiii care au rămas fără supravegherea părintească. Să zicem că e un centru temporar sau mai știu eu cum acolo să se numească, dar ar fi o ieșire din situație [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Unii directori se conformează reformei instituționale, chiar dacă cred că aceasta trebuie să se producă lent și treptat, astfel încât și copiii, și familiile, și societatea per ansamblu să fie pregătită pentru o astfel de schimbare.

Reorganizarea instituțiilor este însoțită de un șir de temeri:

- Grija pentru angajați – riscul ca aceștia să rămână în șomaj, să emigreze,
- Lipsa unui număr suficient de servicii alternative,
- Lipsa unui control și a supravegherii de lungă durată a copiilor reintegrați sau plasați în servicii alternative,
- Calitatea școlarizării copiilor cu deficiențe în dezvoltare,
- Lipsa unui răspuns clar din partea administrației locale referitor la planurile de reorganizare.

Multe instituții rezidențiale dispun de mijloace fixe, dotări, spații pe care le-ar putea folosi spre binele comunității. Majoritatea instituțiilor au fost amenajate și reparate cu ajutorul diverselor granturi și fonduri (reparația acoperișului, schimbarea geamurilor, etc.), ele dispun de diverse ateliere profesionale (tâmplărie, croitorie, frizerie, informatică). Ținând cont de faptul că mulți copii provin din mediul rural, multe instituții au construit sere pentru a-i învăța pe copii să cultive plante. În opinia directorilor de instituții, aceste resurse trebuie să fie utilizate.

Noi avem o bază materială relativ bună – frizerie, informatică, tăierea în lemn, broderie, croitorie, croșetare și multe alte lucruri. Copii din oraș să vină aici și să aibă o activitate. Să oțitem vagabondajul, să oțitem acele internet-café... [M, Director, Gimnaziul internat pentru copii orfani sau rămași fără îngrijire părintească].

Directorii școlilor auxiliare sunt îngrijorați că, odată cu închiderea acestor instituții, copiii cu retard sever nu vor putea fi integrați în școlile din comunitate și nu vor putea însuși cele mai elementare deprinderi de viață – scris, citit, autodeservirea. În acest caz, copiii cu deficiențe au nevoie de îngrijiri speciale și de servicii sociale focusate pe necesitățile lor.

ATITUDINI FAȚĂ DE ABUZ, EXPLOATARE ȘI NEGLIJARE

- „ - Mama mă urăște...
- De ce? Motivează că mama ta te urăște.
- Eu nu vorbesc de internat, vorbesc la general.
- De ce crezi că mama ta te urăște? Nu te poate urî mama ta! Ea e mama ta!
- Ea îmi spune că sunt urâtă, ea îmi spune că sunt crăcănată...
Și nu e o singură mamă. Acesta e abuz. Nu e doar că o bate...”

(Asistent Social, Cahul)

De cele mai multe ori, abuzul a fost descris de participanții la studiu în termeni de violență fizică și neglijare emoțională.

Abuzul fizic și cel psihologic au fost menționați cel mai des. Atitudinea față de copiii abuzați este mai degrabă una de compătimire.

Părinții care își abuzează copiii trezesc respingere și ostilitate în rândul majorității participanților la studiu.

Mulți specialiști au constatat indiferența societății față de abuzul copiilor. Foarte rar se întâmplă ca din comunitate să vină semnale privind cazurile de abuz. Există două cauze care susțin acest comportament: (1) oamenii nu știu la ce instituție să apeleze, (2) neîncrederea în instituțiile statului - multe persoane consideră că reclamația pe care o vor face nu va rezolva situația.

Atât publicul general, cât și specialiștii au confirmat existența mai multor tipuri de abuz: emoțional, psihologic, fizic și sexual. Liderii de opinie intervievați au fost, de cele mai multe ori, de aceeași părere. Ei au afirmat că în Moldova se întâlnesc toate tipurile și, în cele mai dese cazuri, un tip de abuz aduce după sine altul.

Abuzul este de câteva feluri: fizic, violență, când maturii se folosesc de forța fizică, abuz psihologic, economic. Să-l pui la un lucru care depășește capacitățile de muncă ale copilului - este un abuz economic. Abuzul psihologic constă în neglijarea copilului, eschivarea de la educație [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Cu părere de rău, se întâlnesc toate formele, eu nu mai zic de cel verbal, moral [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

Cu toate acestea, în cele mai dese cazuri, participanții au descris abuzul în termeni fizici și psihologici. Prin abuz psihologic, participanții înțeleg înjosirea verbală a copilului, neglijarea emoțională etc. Abuzul fizic de cele mai multe ori se asociază cu bătaia, agresiunea fizică.

Abuz fizic – aplicare a forței fizice

Dacă un copil este bătut, agresat de părinți [F, 39 ani, Contabil, Chișinău].

Copilul a întârziat și în acest moment a venit și taică-său - e o familie de romi, de țigani. Și n-am știut care-i situația, nu eram dirigintă la clasa respectivă. Și-i spun „Feciorul dvs deseori întârzie, nu pregătește lucrul pentru acasă”. Copilul se uita la mine cu niște ochișori, gata să plângă și taică-său atâta îi spun: „Pregătește-ți mânuțele”. Și a plecat. N-am înțeles replica. Copilul s-a apropiat la repaos și l-am întrebat: „Dar de ce să-ți pregătești mânuțele?”. Mi-a zis următoarele: „Tăticul diseară îmi va strânge mâinile în ușa”. I-am transmis dirigintei. Ea a spus că așa formă de bătaie tatăl său o aplică întotdeauna... [Pedagog, Cahul].

Abuz psihologic/emoțional – înjosire, neglijare emoțională, abuz verbal.

Abuzul psihologic este să-l numești prost, el încă nu a reușit ceva să facă... Și asta lovește foarte puternic în psihicul copilului, mai ales dacă el e în creștere [M, 44 ani, Geograf Muzeul de Arta, Chișinău].

Exploatarea copiilor este înțeleasă ca fiind constrângerea copilului la muncă sau alte activități care sunt în detrimentul acestuia. Este vorba de muncă, care îl împiedică pe copil să învețe sau pentru care acesta nu este încă pregătit fizic. Unele persoane din publicul general și dintre liderii de opinie consideră că munca moderată „pe lângă casă”, împreună cu părinții, este una benefică în educația copilului. Ei au menționat că uneori această muncă este numită exagerat „exploatare”.

Dacă el este exploatat de cineva care chiar face bani pe baza lui, atunci este abuz, nu este bine. Dar dacă el în familie lucrează, mătură prin ogradă, aduce apă, paște cârlanii - asta este educație [M, 44 ani, Mecanic auto, Chișinău].

Exploatare e atunci când stă acasă cu fratele mai mic și nu merge la lecții. E obligat să stea cu fratele, cu surioara mai mică, că mama e ocupată nu știu pe unde [Director Liceu, Călărași].

Specialiștii și liderii de opinie și-au exprimat atitudinea negativă față de orice formă de abuz fizic. În timp ce unii participanți din grupurile de public general, în special bărbații, consideră că în unele cazuri „o palmă în scopuri educative” este benefică pentru copil.

La noi sunt tradiții, după care dacă i-ai dat o palmă – e normal, cum se spune „unde tata bate, crește” [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

În unele grupuri de specialiști a fost adus în discuție abuzul în instituțiile rezidențiale, medicale și chiar în școli. Acest tip de abuz trebuie să prevenit, responsabilitatea fiind în totalitate a funcționarilor acelei instituții. S-a făcut referire la cazurile de violență pedagogică, atunci când profesorii înjosesc copii.

M-aș referi și la violența pedagogică. Există acest tip de abuz, chiar dacă noi nu vrem sau ne temem să recunoaștem în ce măsură, dar există, și există multă violență astăzi în școală [Director Liceu, Călărași].

În mare parte participanții au un sentiment de compătimire pentru copiii care sunt abuzați de către părinți. Publicul general manifestă sentimente de respingere și ostilitate față de părinții acestor copii. În special, pentru că în opinia lor acești copii vor urma exemplul părinților și vor recurge la violență față de copiii săi.

Îmi este ciudă, îmi este ură pe persoana care face așa ceva [F, 37 ani, Casnică, Chișinău].

Cu ce e vinovat, ce vină poartă copilul acesta!?! [F, 37 ani, Casnică, Chișinău].

Cum o să crească, ce fel de om o să fie? [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

CAUZELE ABUZULUI

Specialiștii, publicul general și liderii de opinie au descris mai multe cauze de existență a abuzului în familie. Unii participanți consideră că violența este ceva specific pentru Moldova. Acest lucru este confirmat și de proverbele/zicalele care există în vocabularul popular. Mai jos sunt enumerate toate cauzele abuzului numite de participanți:

- Educația.
- Violența „moștenită”.
- Lipsa pedepselor aspre pentru încălcarea drepturilor copilului.
- Înlocuirea valorilor general-umane cu cele materiale.
- Prejudecățile.
- Lipsa credinței și a valorilor spirituale.
- Atitudinea față de copil – „copilul ca o proprietate”.
- Situația financiară.

Dacă este prevăzută o normă juridică pentru încălcare, dacă există pedeapsă, persoana trebuie să răspundă. La noi, cu părere de rău, foarte rar se aplică. Și așa a intrat în firea noastră omenească că „dacă

am încălcat, nu se sancționează, o să se treacă cu vederea”. Și chiar se trece cu vederea foarte multe fapte care rămân nesemnificate [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Violența naște violență, ce a văzut la mama acasă, aceea face și el [Psiholog, Călărași].

Și violența se spune că se transmite: ce vede copilul la tata, aceea face și el. Mai ales pe linia bărbaților, violența asupra femeii, asupra copilului este și un factor genetic. Plus alcoolul, degradarea psihică, lipsa de educație [Medic de familie, CMF Bălți].

Asta e o tendință la poporul nostru, e la modă. „copilul nebătut stă de-a curmezișul” [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

Atât participanții la discuții, cât și liderii de opinie atribuie responsabilitatea pentru faptul că în familii există abuz și violență întregii societăți: de la organele de stat până la fiecare persoană în parte. Însă cea mai mare responsabilitate, după părerea lor, o are familia pentru că de aici copiii învață să relaționeze cu apropiații săi.

Dacă este să o luăm în linii generale, cred că familia e responsabilă înainte de toate [Director Adjunct, Liceu, Bălți].

În opinia unor participanți este foarte dificilă prevenirea abuzului în familii, în special, cel fizic și sexual. Ei consideră că în instituție posibilitatea prevenirii abuzului este cu mult mai mare și această oportunitate trebuie utilizată.

Abuzul este practic imposibil de prevenit. Sexual mai ales [Asistent social, Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Mai ales în cadrul familiei. Nu poți merge în familie, pentru că nu știi ce-o să fie în familia aceea. Pentru că sunt familii bune, să spunem așa, dar în care există abuz [Asistent social, Centrul de Plasament Temporar al Minorilor, mun. Chișinău].

Iată abuzul în școli, în spitale. Avem situații. Dar este un medic de serviciu - la un etaj sunt 5-6 medici de serviciu - sunt surori medicale, sunt infirmiere, cum se poate întâmpla să fie un act sexual între copii în cameră? Ce înseamnă asta? [Inspector pentru Problemele Minorilor, Comisariatul de Poliție, mun. Chișinău, sect. Centru].

Publicul general vede în special vina părinților pentru existența violenței domestice în Republica Moldova. Totuși, unii participanți, în special printre publicul general admit faptul că părinții uneori manifestă violență „din greșeală” și nu pentru că așa obișnuiesc să educe copilul. Unora le este dificil să vadă limitele între o „palmă sănătoasă” și violența propriu-zisă.

CUM SUNT REZOLVATE CAZURILE DE ABUZ!?

Majoritatea specialiștilor au constatat că societatea noastră abia învață ce înseamnă abuz și unde trebuie să se adreseze dacă cunosc cazuri de abuz. Ei au menționat că, în prezent, persoanele sunt mai cunoscătoare în ce cazuri și unde trebuie să se adreseze pentru a primi un ajutor sau pentru a comunica un caz de abuz.

Acum e un fenomen mai nou: s-a învățat lumea să se adreseze la poliție. Ceea ce înainte nu prea era. Dacă aveai o cerere-două pe săptămână, credeai că ești prea încărcat de lucru. Dar acum de dimineață până seară nu mai reușești să ieși, răspunzi la telefoane și notezi problemele [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Unul dintre reprezentanții administrației centrale este mai sceptic privind cunoștințele despre drepturile omului de către publicul general, precum și despre instituțiile unde aceștia trebuie să apeleze în cazuri dificile.

În cele mai multe situații, cazurile de abuz sunt aflate de la următoarele surse (în ordinea frecvenței):

- Profesori.
- Educatori.
- Medici.

- Asistenți sociali.
- Alți copii.
- Rudele, vecinii.
- Psihologul școlar.

Noi aflăm de la medici cel mai des despre abuz [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Dacă au încredere într-o persoană, copiii singuri pot să spună [Asistent Social, Azilul pentru bătrâni și copii, Bălți].

Totuși de multe ori comunitatea rămâne indiferentă față de astfel de situații. Foarte rar vecinii sau rudele victimelor apelează la instituțiile specializate pentru a soluționa un caz de abuz sau violență. De cele mai multe ori, la instituții se apelează atunci când nu mai este altă soluție sau când situația devine stresantă pentru cei din jur.

Oamenii sunt preocupați de problemele lor personale [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Vecinii nu prea apelează, rareori. Apelează numai când îi deranjează pe ei zgomotul, gălăgia sau când sar ferestrele din cauza gălăgiei [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Apelează doar atunci când nu mai este altă soluție [Asistent social, Primăria Budești].

Preocuparea unuia dintre reprezentanții administrației centrale intervievați este legată de faptul că organele de drept, de cele mai multe ori, nu cred copiii când aceștia mărturisesc că au fost abuzați sau exploatați. În acest sens, expertul a sugerat necesitatea angajării persoanelor calificate pentru a lucra cu acești copii, deoarece ei nu pot fi tratați ca oricare alte victime sau martori adulți. Pe lângă aceasta, oamenii nu au încredere în instanțele autorizate.

În toate cazurile, mai ales polițiștii, niciodată nu cred că copilul spune adevărul. Ei nu cunosc cum să se comporte cu un copil, cum să fie audiat un copil, ceea ce este foarte important, trebuie să cunoască acest lucru și nu trebuie să-i trateze ca pe un matur. Copilul trebuie să fie audiat cu un psiholog, cu părintele. Nu zic că nu mint copiii, dar un psiholog, un părinte poate să înțeleagă [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Lumea este nemulțumită și nu are încredere mai ales în poliție, procuratură și justiție. Noi facem acum chestionare, mergem prin școli, întrebăm copiii câtă încredere au în poliție, în procuratură, justiție și vreau să spun că e zero, nimeni nu spune că are încredere. Ei nici nu reacționează imediat, îndată ce a fost apelul. Ei pot să reacționeze și a doua, și a treia zi, și peste o săptămână, și peste o lună, cu părere de rău, care nu are nicio eficiență, lumea de atâta nici nu are încredere [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Specialiștii au remarcat că uneori și colegii lor de la instituții de învățământ, spitale etc. manifestă indiferență. Specialiștii și unii lideri de opinie au menționat existența mai multor instanțe care sunt concepute pentru soluționarea cazurilor de abuz și violență. La fel și existența unor legi și mecanisme concepute corect. Cu toate acestea, o mare parte dintre cazuri rămân nesoluționate din motiv că legile „se bat cap în cap” sau pentru că nu este supravegheată respectarea deciziei judecătorului.

La capitolul „abuz” există acum posibilitatea aplicării ordonanței de protecție. Foarte puțin funcționează [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Instanța le pronunță, dar cum să le realizăm? Tatăl abuzator trebuie să părăsească locuința pe o perioadă de 6 luni. Și el nu se duce. El spune că e proprietatea lui. Și există legea care prevede dreptul la proprietate. Ele se bat cap în cap. În plus poliția trebuie să asigure și să monitorizeze. Cum s-a dus ordonanța la poliție, așa și rămâne... [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

În grupurile de specialiști a fost menționată Legea nr. 45 cu privire la violența în familie. Unii specialiști o consideră foarte utilă, în timp ce alții sunt de părere că este una destul de „sensibilă” și dificilă de utilizat.

Există Legea nr. 45 care prevede soluționarea problemele de violență. Deseori, mecanismul ăsta nu funcționează [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

În general, pentru violența în familie este tragerea la răspundere, de multe ori chiar și penală, îndeosebi de când a apărut Legea nr. 45. Chiar avem familii la care au fost puse anumite restricții și s-a rezolvat cazul. La ultima verificare făcută de noi în luna aceasta, am stabilit că familia dată locuiește împreună fără careva probleme, tatăl face tratamente la neurolog pare-mi-se, primește medicamente. Copiii sunt toți mulțumiți și spun că tata nu consumă alcool, nu face violență în familie [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Printre neajunsurile modului de soluționare a cazurilor de abuz a fost menționată și plasarea temporară a copiilor în instituții pe parcursul procesului. Iar acesta poate dura până și câțiva ani.

Dacă e vorba de abuz sexual, în general, conform practicii noastre, un proces durează până la patru ani pentru a obține o sentință definitivă și irevocabilă. Și în tot timpul asta copilul stă în instituție [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

În general, specialiștii care lucrează cu situațiile de abuz sau violență domestică se străduiesc mai întâi să intervină în familie cu activități de educare/instruire. Ei încearcă să discute cu părinții copilului, cu rudele apropiate pentru a le ajuta să revină la un stil de viață decent. Doar în cazuri lipsite de speranță, copiii sunt separați de familie.

Noi ne-am dus direct la fața locului, am stat de vorbă cu bunica, cu mămica. O vecină ne-a sunat și ne-a spus că ea își bate tare băiețelul și-l bate cu sârmă. Am ajuns până la aceea că, prin discuții, s-a liniștit. La ea a fost un fel de răzbunare: „că tu ești ca tata, tu ești rău ca tata!” [Asistent Social, com. Sîpoteni, Călărași].

De când a apărut legea asta nouă, din anul trecut, a început mai bine să funcționeze. Și puține cazuri, puține adresări am avut de genul asta. Totuși se rezolvă și fără lipsirea de drepturi [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Specialiștii sunt mai degrabă pesimiști în ce privește soluționarea cazurilor de abuz. Câțiva specialiști consideră că în Republica Moldova practic nimeni nu soluționează cazurile de abuz și, de cele mai multe ori, copiii rămân singuri în fața problemelor cu care se confruntă.

Practic, majoritatea cazurilor rămân nesoluționate, numai din cauza faptului că ori nu suntem anunțați, ori nu vor personal să se adreseze. Dar majoritatea cazurilor, toate sunt nerezolvate prin instanțele de drept, începând cu poliția și terminând cu judecata [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

SOLUȚII

Atât specialiștii, cât și publicul larg consideră că pentru prevenirea și soluționarea problemelor de abuz este necesară implicarea tuturor actorilor sociali.

Majoritatea participanților la discuțiile de grup și liderii de opinie au vorbit despre sensibilizarea și responsabilizarea societății pentru ca oamenii să fie mai receptivi față de dificultatea altora. Acest lucru poate fi atins prin stabilirea unei relații de încredere între stat și populație. O persoană va înștiința serviciile corespunzătoare despre un caz de abuz doar dacă va avea încredere în instituțiile statului:

- Încrederea că va beneficia de protecția martorilor;
- Încrederea că vor fi întreprinse acțiuni pentru a soluționa cazul;
- Încrederea că fapta sa este una corectă.

Oamenii nu cred în organele de forță, nici în justiție nu cred. [...] Din păcate. Și atâta timp cât nu crede, vecinul dacă aude că bate copilul, de ce să sune? Că oricum știe că sau nu vor veni, sau dacă vor veni iarăși pe sârmanul vecin trebuie să-l cheme prin instanțe. Și ei spun „Asta nu este problema mea!” [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Statul	
<ul style="list-style-type: none"> - Pedepse aspre pentru abuzatori - Controlul riguros al familiilor dificile - Lichidarea birocrăției în cazurile de soluționare a problemelor de abuz - Crearea unor echipe care ar acționa în orice moment (noaptea, de sărbători etc.) - Centre temporare de plasament în localități - Protecție pentru martori 	
Administrația publică locală	
<ul style="list-style-type: none"> - Monitorizarea familiilor prin localități rurale 	
Mass-media	
<ul style="list-style-type: none"> - Mai puține filme cu scene de violență - Mediatizarea cazurilor soluționate 	<ul style="list-style-type: none"> - Articole despre drepturile copilului - Emisiuni pentru copii la Radio și TV
Comunitatea	
<ul style="list-style-type: none"> - Organizațiile obștești - Să fie mai atenți la familiile din preajmă 	<ul style="list-style-type: none"> - Să nu fie indiferenți
Servicii pentru familie	
<ul style="list-style-type: none"> - Lucrul cu familia – metode de educație, de convingere a copilului - Serviciu psihologic pentru părinți 	<ul style="list-style-type: none"> - Seminare pentru părinți în școli și grădinițe privind modalitățile de educare a copiilor

COMPETENȚELE NECESARE SPECIALIȘTILOR

Printre competențele și cunoștințele necesare unei persoane care lucrează cu copiii, participanții le-au menționat, de cele mai multe ori, pe cele socioumane. Or, specialiștii pentru copii trebuie să știe foarte bine cum să stabilească o relație cu copilul. Participanții au stabilit următoarele cunoștințe și competențe pe care trebuie să le posede o persoană care lucrează cu copiii:

Abilități:

- abilități de comunicare cu copiii
- puterea de a convinge

Atitudine:

- manifestarea unei atitudini tolerante față de orice copil

Cunoștințe din diferite domenii:

- psihologie
- pedagogie
- juridică
- medicină

Participanții din grupurile de specialiști au recunoscut că mai sunt subiecte și domenii în care ei ar dori să primească instruire. De cele mai multe ori, acestea au fost: psihologie, comunicare în situații dificile, metode de lucru cu părinții etc.

Personal mi-aș dori o instruire în psihologie, anume persoanele care lucrează cu copiii trebuie să beneficieze de instruire. Nu numai o instruire, dar sistematice, cursuri lunare în psihologie [Specialist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, Cahul].

Psihologia copilului din familiile acestea vulnerabile, comportamentul lui, ce gândește el. Uneori noi vorbim cu ei, dar simțim că noi nu avem acces la ei. Și atunci, ne simțim neputincioși și ne gândim „dar oare el ne-a înțeles ce i-am spus?” [Director Liceu, Călărași].

VOCEA COPILULUI ȘI PARTICIPAREA LUI LA LUAREA DECIZIEI

„Prin faptul că-i ascultăm, dorim să-i obișnuim și pe ei să asculte și să gândească că pot și ei să greșească, precum și noi greșim. Prin discuție întotdeauna se rezolvă lucrurile. Atunci când greșește și un matur în fața unui copil să spună: „Știi, de data asta cred că am greșit. Hai să ne gândim cum să facem mai bine”. Copilul o să aibă mai mare încredere în maturul acela...”

(Psiholog, Cahul)

Atât specialiștii, cât și publicul general consideră că vocea copilului este importantă în momentul luării deciziei privind viitorul său.

Opinia copilului trebuie ascultată, însă nu neapărat respectată, deoarece în unele cazuri dorințele copilului sunt în disonanță cu ceea ce este bine pentru el.

Unii directori ai instituțiilor rezidențiale recunosc că este imposibil să fie ascultate și luate în considerare toate doleanțele copiilor, dar unele soluții există: proceduri care să implice discuțiile cu copiii, căutarea unui compromis între cerințe și posibilități, educarea toleranței.

Majoritatea participanților și a liderilor de opinie au fost de acord că opinia copilului este foarte importantă și trebuie ascultată. Decizia trebuie luată, însă, ținând cont și de aspectele obiective ale situației, deoarece nu întotdeauna dorințele copiilor coincid cu ceea ce este benefic pentru ei.

Cred, copilul trebuie neapărat ascultat, dar până la urmă trebuie să vedem și motivele de ce vrea să fie cu mămică. Adică, să vedem tabloul puțin mai larg. Dar opinia lui întotdeauna trebuie ascultată. Poate că uneori trebuie să fim atenți la motivele acestea [F, 39 ani, Lector, Chișinău].

Obligatoriu trebuie ascultat. Dar iarăși, în diferite cazuri e diferit. De ascultat e obligatoriu, de ascultat, de susținut moral, dar concluzia trebuie formulată foarte atent [M, primar, suburbie Chișinău].

Specialiștii au menționat că, pentru a afla care este adevărata dorință a copilului, cu el lucrează persoane special instruite. Or, de multe ori se întâmplă ca un copil să spună anumite lucruri din frică. Există, însă, foarte puține persoane specializate în acest domeniu, din acest motiv, de multe ori decizia bazată pe dorința copilului poate fi destul de subiectivă.

Trebuie numaidecât ascultat. El trebuie numaidecât să-și expună părerea. Dar, probabil, specialiștii știu mai bine cum să procedeze [Inspector pentru Problemele Minorilor, Comisariatul de Poliție, mun. Chișinău, sect. Centru].

Specialiștii ar trebui să lucreze individual cu copilul. Anume să fie părerea copilului, să nu fie influențat de o parte sau de alta [Pedagog, sat. Horodiște, Călărași].

Un aspect nu mai puțin important care a fost menționat este criteriul vârstei. Atât specialiștii, cât și publicul general consideră ca dorințele și opinia copilului pot fi luate în considerare de la o anumită vârstă.

De la o anumită vârstă, când copilul înțelege, trebuie să ținem cont de părerea lui. Câteodată el vrea multe, dar asta nu este bine [Medic Pediater, AMT Centru, mun. Chișinău].

După lege, de la 10 ani contează părerea copilului [Inspector pentru Problemele Minorilor, Călărași].

Majoritatea participanților au constatat că, spre deosebire de copiii care cresc în familii, în internate copiii nu sunt ascultați și auziți. Acești copii sunt lipsiți de posibilitatea unei discuții cu un părinte sau pur și simplu cu o persoană matură. O modalitate de a exterioriza pentru acești copii este să ducă un jurnal sau să scrie pe foaie ceea ce ar dori să spună. Puțini consideră că acești copii pot vorbi cu educatorul sau psihologul din instituție.

Își expun pe o foaie sau într-un caiet [F, 37 ani, Casnică, Chișinău].

Unii se plâng unui educator... [M, 44 ani, Mecanic auto, Chișinău].

Majoritatea liderilor de opinie au fost de acord că, în instituțiile rezidențiale, vocea copiilor nu este ascultată practic niciodată. Opinia copiilor din internate puțin pe cine interesează. Mai mult decât atât, reprezentantul Bisericii consideră că de multe ori copiii sunt ascultați doar atunci când internatele nimeresc în atenția anumitor persoane sau instituții cu funcții înalte.

Numai când vine și filmează Televiziunea, când merge la ei prim-ministrul, când merge președintele. Arată frumos, toți se filmează, copiii fericiți cu de-a sila și zâmbesc cu de-a sila [M, Preot].

CUM SE POT FACE AUZIȚI COPIII!?

Există optimism privind posibilitățile copiilor de a se face auziți. Participanții au evidențiat mai multe metode prin care vocea copiilor poate fi auzită. În tabelul de mai jos sunt prezentate soluțiile propuse de participanții grupurilor.

Cred că copilul trebuie să știe drepturile lui și să știe unde să se adreseze. Să fie informat [F, 39 ani, Contabil, Chișinău].

Sunt programe, chiar și ONG-uri care verifică aceste școli, evidențiază cazurile de abuzuri și iau măsuri, se analizează la administrație și ele pot fi stopate [M, 48 ani, Pensionar militar, Chișinău].

Să aibă acces la mass-media în instituții [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

Unii lideri de opinie plasează responsabilitatea de a auzi copilul mai degrabă pe cadrele didactice, educatori, avocații parlamentari.

Este foarte importantă vocea copilului, chiar și rolul avocatului parlamentar este ca vocea copiilor să fie auzită de factorii de decizie importanți. Avocatul parlamentar are un rol de purtător de cuvânt al copiilor [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

Probabil ar trebui să existe un sistem de referire a cazurilor, nu știu. Poate o linie verde, telefonică la care copiii să poată apela, dacă vorbim despre copiii din instituții, dar iarăși nu știm cât acces ar avea copiii la linia de telefon [F, reprezentant ONG].

SOLUȚII ȘI RECOMANDĂRI

„Protecția copilului nu înseamnă că trebuie să împărțim la toți bani. Protecția copilului e ajutorul acordat familiei, aici nu e vorba doar de ajutor material”

(Specialist Protecția Copilului, Ungheni)

Specialiști consideră că, la nivel legislativ și conceptual, sistemul de protecție a copilului și familiei din Republica Moldova este bine format. Ceea ce lipsește sunt mecanismele și funcționalitatea, o mai bună conlucrare a instituțiilor implicare în procesul de protecție a copilului.

O mai mare atenție trebuie să fie acordată prevenirii situațiilor dificile. Cu toate acestea, specialiștii din domeniul protecției copilului se ocupă mai mult de intervenții în situații deja consumate.

Funcționarii care participă la elaborarea legilor și a politicilor trebuie să aibă o legătură mai strânsă cu terenul.

Nivelul de expertiză și pregătirea cadrelor, atât la nivel central, cât și la nivel local, trebuie să fie îmbunătățite.

Angajarea specialiștilor în sistemul de protecție al copilului, atât la nivel local, cât și la nivel central, să se facă exclusiv în baza competențelor.

Este nevoie să fie extinse serviciile sociale pentru copii și familie și în mediul rural, mai ales pentru cei cu nevoi speciale și cei aflați în dificultate.

Sensibilizarea opiniei publice referitor la problemele familiilor și ale copiilor, informarea referitor la modalitățile de intervenție, educarea spiritului civic, a încrederii în instituții și propagarea unor modele de succes.

În opiniile mai multor participanți la discuțiile de grup, precum și a reprezentanților ONG-urilor, situațiile dificile în care se află familiile și copiii din Republica Moldova trebuie și pot fi prevenite. Prevenirea este prima etapă în lupta cu dificultățile întâmpinate de familii. În cazurile în care familia deja se află în dificultate, este importantă intervenția corect planificată. Separarea copiilor de familie este considerată o soluție extremă care trebuie aplicată doar în cazul în care familia nu a putut fi ajutată.

Trebuie să începem de la părinți, să ajutăm părinților. Să fie psihologi care lucrează cu părinții în primul rând. Sunt cazuri în care părinții nu puteau să rezolve o situație cu copilul, nu e neapărat să fie abuz, și era de ajuns dacă găseau niște cărți sau articole despre psihologie, cum să vorbești cu copilul, cum să-i explici și rezolvau situația.[F, 39 ani, Contabil, Chișinău].

Dacă noi vrem să avem un rezultat bun și să creștem un om bun, atunci totul depinde de familie. Dar noi, specialiștii, trebuie să punem umărul familiei și să ajutăm. Accentul e pus pe specialist, iar familia e pe al doilea loc. Trebuie schimbate prioritățile [Inspector pentru Problemele Minorilor, Comisariatul de Poliție, mun. Chișinău, sect. Centru].

În unele grupuri de specialiști a fost semnalată supraîncărcarea celor care lucrează direct cu familiile în dificultate. De cele mai multe ori, în instituțiile care se ocupă de protecția copilului aceiași specialiști lucrează atât în direcția prevenirii, cât și în cea a intervenției. Din cauză necesității sporite pentru intervenție, acești specialiști nu mai au timp pentru activități de prevenire.

Protecția copilului nu înseamnă că trebuie să împărțim la toți bani. Protecția copilului e ajutorul acordat familiei, aici nu e vorba doar de ajutor material, este diferit. Și încă o variantă, pe care nu am spus-o. Niciodată unul și același specialist nu poate să se ocupe și cu prevenirea, și cu consecințele. Dar la noi fac așa - aruncă totul pe un singur specialist [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecția Copiilor, Ungheni].

Un aspect pus în discuție de unii participanți a fost cel legat de ajutorul material acordat familiilor aflate în dificultate. Câțiva specialiști au o viziune negativă față de astfel de ajutor deoarece el creează o oarecare dependență și familiile încetează să întreprindă ceva de sine stătător. O soluție propusă a fost experiența României în acest domeniu.

Chiar au fost observații și revoltă multă din partea multora cu ajutorul acesta. De ce? Că lumea foarte bine trăiește! Dar asta nu e ajutor, asta e încurajare pentru alcoolism. Că sunt familii care primesc ajutorul și la ei e bal cu ajutorul ăsta [Asistent social, Primăria Budești].

Românii așa au făcut - toți țiganii ies în stradă cu măturile și mătură. Ajutor social primește numai acela care iese la muncile obștești [F, 47 ani, Secretar Partidul Democrat, Călărași].

Nu controlează statul banii publici atunci când i-a oferit unui cetățean ca ajutor social. Trebuie să se găsească metode și criterii cum pot fi utilizați acești bani de către aceste persoane. După părerea mea, eu nu le-aș da niciun bănuț, dar sunt copii care cresc în aceste familii și într-adevăr trebuie ajutați copiii direct [F, Reprezentant ai administrației centrale, Protecția Drepturilor Copiilor].

CE AR SCHIMBA SPECIALIȘTII ÎN SISTEMUL DE PROTECȚIE!?

Legislația

- Să fie elaborată de persoane cunoscătoare a domeniului, care au legături strânse cu terenul,
- Mai drastică,
- Mai funcțională,
- Să respecte nevoile societății / familiei,
- Primăriile să aibă mai multe competențe.

Legile să nu fie făcute în cabinet [M, 35 ani, Consilier local, Călărași].

Consider că legislația, cum am spus și până acum - să fie mai drastică [Medic Pediatru, AMT Centru, mun. Chișinău].

Sensibilizarea societății

- Seminare cu elevii/studentii despre familiile aflate în dificultate,
- Mediatizarea cazurilor soluționate și a unor modele de succes,
- Creșterea nivelului de încredere în instituții.

E mult de lucru și e o problemă foarte vastă - atitudinea societății față de copiii aflați în dificultate și lucrul profilactic cu adolescenții [Asistent social, Fundația Regina Pacis, Chișinău].

Cadre / pregătirea cadrelor

- Pregătirea specialiștilor din facultăți,
- Includerea cursurilor opționale de profil la facultăți, predarea lor de către practicieni,
- Instruirea angajaților din instituții/organizații,

- Pregătirea mai multor asistenți sociali și pedagogi sociali,
- Prezența cel puțin a unui psiholog în fiecare instituție de învățământ,
- Angajarea doar a persoanelor calificate în domeniu, conform unei selecții riguroase.

Dacă s-ar pune în discuție cel puțin la nivel de Facultate, Asistență Socială avem la trei instituții: USM, Universitatea Pedagogică și ULIM. Existând posibilitatea includerii cursurilor opționale, de ce nu se face la nivel de decan și șefi de catedre? Să se selecteze niște cadre care lucrează în domeniul protecției copilului și au studii post-universitare să creeze niște cursuri opționale cu implicare în practică a studenților. Pentru că de fapt, Legea cu privire la învățământ prevede cursuri opționale, dar lor tot le pun niște cursuri teoretice [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Dezvoltarea / perfecționarea sistemului

- Mecanisme care să permită aplicarea legilor (acces la documente, transport, resurse materiale, acoperire financiară etc.)
- Remunerarea adecvată a angajaților,
- Alinierea sistemului de protecție din întreaga republică (diferențe dintre sistemul de protecție a copilului din mun. Chișinău și restul republicii),
- Implementarea unor mecanisme de luare în considerare a opiniei copiilor,
- Educația incluzivă.

Eu aș schimba instituția de protecție a copilului. La Chișinău e un sistem, la noi e altul. Să fie o structură viabilă [Specialist, Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei, Călărași].

Să fie pedagogi sociali, psihologi și asistenți sociali mai mulți, dar cu criterii bine de selectare, nu doar de formă [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Avem legea, ea intră în vigoare, dar mecanisme nu avem. Legea se face, dar nu se iau în considerare posibilitățile noastre reale și cum va fi aplicată [Jurist, Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău].

Persoanele care lucrează cu copiii să fie motivate financiar, adică să fie remunerate. E o muncă dificilă într-adevăr [F, 32 ani, Vânzătoare, Chișinău].

Servicii speciale pentru copii / familii

- Crearea instituțiilor/cercurilor extrașcolare,
- Elaborarea unui program de dezvoltare pentru copii,
- Instruiri obligatorii pentru tinerele familii,
- Educarea valorilor spirituale la copii,
- Activități de prevenire a abandonului,
- Oferirea unor servicii de asistență juridică și psihologică familiilor aflate în dificultate.

PREZENTAREA COMPANIEI IMAS-INC CHIȘINĂU

Cine suntem

Înființată în anul 2001, ca filială a IMAS S.A. București, IMAS-INC Chișinău cumulează atât experiența de 19 ani a companiei-mamă din România, cât și 10 ani în derularea de studii cantitative și calitative pe piața Republicii Moldova.

Fie că a fost vorba despre parteneri internaționali sau locali, toți s-au bucurat de acuratețea datelor furnizate de noi. Suntem cei care am impus noi standarde de calitate în culegerea datelor pe piața Republicii Moldova și nu ne-am oprit doar la asta. Ne-am propus să atingem noi nivele, prin recrutarea atentă a membrilor echipei noastre – angajați și colaboratori – prin specializarea fiecărui angajat și prin măsuri de control al calității la fiecare nivel al proiectelor. Și toată această muncă o facem pentru că noi știm cât este de important să vă bazați deciziile dvs pe date de încredere.

Viziune

În cadrul fiecărui proiect de cercetare cantitativă punem accent pe trei aspecte pe care nu numai că le respectăm, dar le și îmbunătățim continuu: acuratețea datelor, plus valoarea și respectarea termenelor.

Bazându-ne pe un departament de culegere de date bine structurat și organizat (5 coordonatori regionali, peste 200 de operatori de interviu cu experiență), pe un control riguros al muncii efectuate (5 verificatori regionali), pe dotări moderne (2 sedii în Chișinău, plus alte locații în republică, 55 laptopuri, 30 computere, centrală telefonică, servere etc.) și cercetători experimentați, putem derula studii cantitative la nivel național sau local, indiferent de volumele eșantioanelor solicitate.

Soluții

Cu o gamă largă de servicii de cercetare calitative sau cantitative, compania noastră poate răspunde oricărei provocări metodologice pentru studii de piață, de audiență, sociopolitice etc. La experiența acumulată de-a lungul anilor putem adăuga faptul că compania noastră beneficiază în premieră pentru Republica Moldova de interviuarea telefonică asistată de calculator (CATI) sau cea care utilizează calculatoare portabile (CAPI).

Avantajele oferite

- Experiență acumulată și demonstrată în realizarea studiilor în ultimii 10 ani pe piața din Republica Moldova;
- Expertiză metodologică pentru studii cu grad mare de dificultate: sondaje de audiență, exit-poll;
- Resurse umane foarte bine pregătite și instruite la toate nivelurile: management, cercetători;
- Capacitate de organizare și planificare a operațiilor, disciplină în execuție (documente procedurale);
- Tehnici de interviuare moderne, rapide și cu costuri scăzute – CATI, CAPI;
- Dotări necesare derulării proiectelor de cercetare la cele mai înalte standarde;
- Consultanță după finalizarea proiectelor de cercetare;
- Și nu în ultimul rând, cel mai bun raport preț-calitate.

Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău

Str. Fierarilor 6, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova

Relații la: tel. (+373) 22 26 00 96; fax. (+373) 22 54 27 40

web: www.imas-inc.md, **e-mail:** office@imas-inc.md